

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Denisa Pakostová

Pubescent jako psychologická a sociální bytost

Olomouc 2013

vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Iveta Tichá

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen zdrojů, uvedených v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Děkuji Mgr. et Mgr. Ivetě Tiché za odborné vedení bakalářské práce a poskytování rad. Také děkuji řediteli Základní školy Zámecká v Litomyšli Petru Dosedělovi za umožnění sběru dat a především žákům za vyplnění dotazníku.

Obsah

ÚVOD	6
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	8
2 PREPUBERTA	11
2.1 Tělesný a pohybový vývoj	11
2.2 Vývoj poznávacích funkcí	12
2.3 Citový vývoj.....	14
2.4 Sociální vývoj	15
3 PUBERTA	17
3.1 Tělesný a pohybový vývoj	17
3.1.1 Sexuální vývoj	18
3.2 Vývoj poznávacích funkcí	20
3.2.1 Studie o mozku dospívajících	22
3.3 Citový vývoj.....	23
3.4 Sociální vývoj	25
3.4.1 Problematika vzorů současných dospívajících.....	27
3.4.2 Volba povolání	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 CÍL VÝZKUMU	31
4.1 Výzkumné otázky	31
5 VÝBĚR METOD K VÝZKUMU	32
5.1 Použitá metoda – Dotazník.....	32
5.2 Výzkumný vzorek	33
5.2.1 Základní škola Zámecká v Litomyšli.....	34

6 VÝSLEKDY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	35
7 DISKUZE	48
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ	54
SEZNAM PŘÍLOH	58
PŘÍLOHA	
ANOTACE	

ÚVOD

„ Největšími výchovatelskými ctnostmi v tomto období je asi zdrženlivost, trpělivost a optimistický výhled do budoucna. “

Zdeněk Matějček

Bakalářskou práci na téma pubescent jako psychologická a sociální bytost jsem si zvolila vzhledem k mé studijní aprobaci, která je na druhý stupeň základních škol a na střední školy. Prakticky po celý svůj profesní život se budu setkávat s dospívajícími. Když někomu sdělím zaměření mého studijního oboru, zhrozí se a řekne mi, že by nikdy „puberťáky“ učit nechtěl. Ve všech sdělovacích prostředcích se mluví o tom, jak jsou dnešní děti stále více agresivnější, zkažené televizí, počítačovými hrami a na hřištích je po nich pusto. Chtěla jsem se dozvědět, zda je tomu opravdu tak. Ale co je příčinou jejich způsobu života – rodiče, společnost nebo doba, ve které žijeme? Odpovědi na tyto otázky mě zajímaly, a proto jsem se chtěla o tomto nelehkém vývojovém období dozvědět co možná nejvíce informací.

Cílem mé bakalářské práce je získat komplexní poznatky o období prepuberty a vlastní puberty a propojit tyto teoretická východiska s poznatky získanými výzkumem.

Bakalářská práce se sestává z prostudované odborné literatury a vlastního dotazníkového šetření. V teoretické části se zabývám charakteristikou období dospívání, prepuberty a vlastní puberty. Zaměřuji se na tělesný vývoj, pohybový vývoj a vývoj poznávacích funkcí. Obsahem teoretické části jsou také změny v citovém, sociálním a sexuální vývoji dospívajících. Hluběji se zabývám přístupem jedince k sobě samému a k okolí, jeho měnícími se zájmy a potřebami. Obdobím prepuberty se ve své práci zabývám okrajově, stěžejním a hlavním vývojovým obdobím je v mé práci období vlastní puberty.

V praktické části zkoumám názory, zájmy a hodnoty prepubescentů a pubescentů. Poté tyto výsledky porovnam a zjišťuji, zda jsou rozdíly mezi nimi závažné. Cílem výzkumné části bakalářské práce bylo zjistit způsob trávení volného času mladistvých, zda navštěvují zájmové kroužky, jejich životní hodnoty, vzory a vztah s rodiči. Jako místo šetření jsem zvolila Základní školu Zámecká v Litomyšli, protože je to škola, která má nejvyšší počet žáků ze všech základních škol ve městě a současně je to škola s nejdelší tradicí.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

„ Je to doba vymykání se z pout rodiny a hledání nezávislé cesty životem, doba vnitřních i vnějších konfliktů bez jasných životních norem, plánů, stylu, s kolísavým sebevědomím atp. Po vrcholné fázi dětství tak nastává vlivem hormonálních změn a nového sociálního zařazení období s řadou změn.“ (Čačka, 2000, s. 228).

Podle autorů Pavlase a Vašutové (1999), Langmeiera (1991), Taxové (1985), Langmeiera a Krejčířové (2006) začíná období dospívání mezi 11-12 lety a je ukončeno v 21-22 letech. Podle Vágnerové (2000) začíná období dospívání v 11 letech a končí dosažením dospělosti ve 20 letech.

Na období dospívání je v literatuře odlišně pohlíženo.

- Šimíčková-Čížková a kol. (2008) rozděluje tuto vývojovou etapu na prepubertu, pubertu a adolescenci. Uvádí, že na období prepuberty a puberty je nahlíženo jako na léta „bouří a stresů.“ Během této životní etapy působí na dospívajícího společenské, biologické a psychologické faktory, které u něho způsobují rozkolísanost a konfliktnost. Jedinec by se během této vývojové etapy měl naučit normám a hodnotám společnosti, stát se nezávislým na svých rodičích, volit budoucí povolání a vytvářet si vlastní názory a postoje.
- Vágnerová (2000), Skorunková (2008), Lisá a Kňourková (1986), Pavlas a Vašutová (1999), Langmeier (1991), Taxová (1985) pohlíží na dospívání jako na přechodné období mezi dětstvím a dospělostí. Taxová (1985) uvádí, že dospívání představuje významný most mezi dětstvím a dospělostí.
První fází dospívání je období pubescence. Tuto etapu lze rozlišit na fázi prepuberty a vlastní puberty. Druhou fází dospívání je adolescence.

„ Je to přechod od dětství k dospělosti, od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých k nezávislosti, od neodpovědnosti k morální zodpovědnosti. Dospívající přechází od konzumace společenských produktů a hodnot k jejich tvorbě. K tomu je zapotřebí, aby uskutečnil také přechod od učení řízeného zvnějšku, ke stále výraznějšímu podílu samostatného studia a sebevzdělávání. Od dospívajícího jedince se postupně stále více očekává ústup podřízování a poslušnosti výchovným autoritám a současně nástup nezávislého chování s prvky sebeovládání.“ (Pavlas a Vašutová, 1999, s. 91).

- Heřmanová (2004) považuje dospívání za kontinuální proces socializace, během kterého dochází k celkové proměně osobnosti. Mění se nejenom vzhled jedince, ale také jeho názory, postoje, chování a především jeho jednání. Charakteristické pro toto vývojové období je také nová úroveň sebepoznávání. Jako klíčový moment v etapě dospívání chápe Heřmanová (2004) přípravu jedince na plnění společenských rolí a pozic v dospělosti.
- Čačka (2000) rozlišuje dvě stádia dospívání: pubertu a adolescenci. Dle něj se dospívající nachází v určité „nestabilní pozici“, protože už nepatří do světa dětí, ale do společnosti dospělých ještě není přijat.
- Langmeier a Krejčířová (2006) definují období dospívání v biologickém smyslu jako životní etapu, která je vymezena na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání (sekundární pohlavní znaky) a na druhé straně je ohraničena dovršením plné pohlavní zralosti (plná reprodukční schopnost) a dokončením fyzického růstu. S biologickými změnami souvisejí i změny psychické, které se týkají uspokojování pudových tendencí, emoční lability a změny myšlení na formálně abstraktní. Langmeier a Krejčířová (2006) člení období dospívání obdobně jako Čačka (2000) na období pubescence a období adolescence.

Podle Langmeiera (1991) se za posledních sto let urychlil nástup dospívání i celkový růst jedince. Na konci 19. století se menarché objevovalo u dívek v průměru v 15-16 letech. Zatímco na konci 20. století již menarche měly třináctiletá děvčata. Avšak otázkou zůstává, zda urychlený tělesný vývoj s sebou přináší i urychlený nástup duševního vývoje. Odpovědi na tuto problematiku jsou odlišné.

„Do začátku XX. st. nepředstavovalo dospívání společenský problém, protože trvalo relativně krátce (platila rovnost zralosti pohlavní a sociální s cílem – převzít živnost či hospodářství, vdát se a samostatně se žít). V současnosti se hranice biologického zrání stále snižuje a horní hranice dospívání zvyšuje. Ekonomická, technologická, organizační, politická aj. vyspělost společnosti vyžaduje stále náročnější přípravu na dospělost. Ukončení profesionální přípravy i ekonomické samostatnosti se tedy obecně dosahuje stále později (cca až ve 24. - 25. roce). Narůstají rozdíly v biologické a společenské zralosti jednotlivých kategorií mládeže (učni, studenti, pohlaví aj.).“ (Zazzová in Čačka, 2000, s. 223).

Taxová (1985) uvádí, že období dospívání je označováno jako období multiprocesů. V etapě dospívání probíhá řada různorodých procesů – růst, zrání, dospívání, vývoj, socializace, osamostatňování, vyhraňování a formování. Tyto procesy probíhají dynamicky v krátkém časovém úseku. V průběhu několika málo let se dítě přeměňuje v dospělého člověka jak fyziologicky, tak psychicky a společensky. Základní rys dospívání je přeorientování se z norem dětství na normy dospělosti. V období dětství se jedinec nachází pod rodičovskou, společenskou a právní ochranou. Ve světě dospělých má každý jedinec práva a povinnosti dospělých občanů v oblasti právní, pracovní, společenské a v oblasti mezilidských vztahů. Svět dětí se vyznačuje poslušností a aktivitou při plnění výchovných požadavků, zatímco svět dospělých je typický svou samostatností, nezávislostí a zodpovědností.

Vágnerová (2000) uvádí, že Sigmund Freud nazývá období dospívání genitálním stádiem. V tomto stadiu dochází k oživení sexuálních pudů na jiné úrovni než doposud. Podle Freuda je osobnost jedince stále určována sexuálními potřebami, ale dospívající už nepreferuje jen vlastní uspokojení, ale také se snaží druhým ve vztahu něco dávat. Podle dcery S. Freuda, Anny Freudové, je období dospívání významnou životní fází, ve které dochází k nárůstu pudových tendencí a k narušení osobnostní rovnováhy. Erik Erikson pohlíží na období dospívání jako na proces osamostatňování se od rodiny, jako na období hledání vlastní identity a svého postavení ve společnosti. Dospívající v tomto vývojovém období bojuje s nejistotou a s pochybnostmi o sobě samém. Podle Eriksona je v období dospívání důležitější psychosociální aspekt, než sexuální pud.

Petrová a kol. (2009) uvádí, že podle Piageta je období dospívání charakteristické změnou myšlení. Piaget označuje toto vývojové období stádiem formálních operací, které je charakteristické abstraktním a hypotetickým myšlením. Jedinec je schopen vytvářet hypotézy, kombinovat myšlenky, předpokládat důsledky a zvažovat různé alternativy. Piaget k tomuto vývojovému stádiu přiřazuje stádium morální kooperace a reciprocity. Jedinec v tomto morálním stádiu chápe obecné principy a vyšší cíle společnosti a jedná podle toho, co je správné, dobré a potřebné.

2 PREPUBERTA

Období prepuberty probíhá podle Pavlase a Vašutové (1999), Langmeiera (1991), Srpa a Syrovátkové (1969), Skorunkové (2008), Langmeira a Krejčířové (2006), Klindové a Rybárové (1976) u dívek od 11 do 13 let a u chlapců od 12 do 14 let věku.

Podle Šimíčkové-Čížkové a kol. (2008) lze vymezit prepubertu u děvčat od 10 do 12,5 let a u chlapců trvá od 11 do 13 let. Teyschl a Brunecký (1973) vymezují prepubertu od 9 do 12 let. Příhoda vymezuje prepubertu od 11 do 13 let.

V sovětské literatuře se setkáváme s označením střední školní věk, který odpovídá etapě prepuberty.

„ Prepuberta začíná prvními známkami pohlavního dospívání a urychlením tělesného růstu. U dívek končí nástupem menarché, u chlapců první emisí semene.“ (Pavlas a Vašutová, 1999, s. 91).

2.1 Tělesný a pohybový vývoj

Podle Čačky (2000) je fáze prepuberty obdobím přetrvávající fyzické i psychické vyrovnanosti. Klindová a Rybárová (1976) uvádějí, že v prepubertě dochází především ke změnám v chování a v tělesném vzhledu. Dospívající je „samá ruka – samá noha“. Příhoda (1967) uvádí, že nerovnoměrný růst kostí a svalstva způsobuje neohrabanost, nepřesnost a trhanost pohybů. Podle Srpa a Syrovátkové (1969) je charakteristický intenzivní růst dolních a horních končetin a trupu. Lisá a Kňourková (1986) uvádějí, že dostatečný příjem bílkovin hraje důležitou roli v procesu růstu celého těla.

Podle Srpa a Syrovátkové (1969) způsobuje nerovnoměrný růst trupového a končetinového svalstva pokles tělesné výkonnosti. Prepubescent se často cítí unavený a vyčerpaný, protože v tomto období má jedince méně zdatnosti, svěžesti a síly. Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádí, že se u chlapců často objevují krátkodobé fyzické aktivity zaměřené na sílu, které mohou být vystřídány pocity únavy až apatie.

V úrovni motoriky je patrná diskrepance somatického a psychického vývoje. V oblasti jemné motoriky se objevuje křečovitost, která se projevuje ve zhoršeném grafickém výkonu. V oblasti hrubé motoriky je zřetelná přechodná neobratnost, nekoordinovanost pohybů

až klátivost. Tyto změny jsou více znatelné u chlapců, kteří mohou mít přechodné problémy v tělesné výchově (Šimíčková-Čížková a kol., 2008).

Podle Lisé a Kňourkové (1986) jsou s fyzickými změnami spojeny změny orgánových funkcí. Dochází ke změně v typu dýchání, zvyšuje se počet obranných látek, do 12 let se zvyšuje počet červených krvinek a stoupá množství červeného krevního barviva, velikost plic dospívajících je na maximu. Kuric a kol. (1986) uvádí, že začátek pohlavního dospívání je spojen se zvýšenou činností některých žláz s vnitřní sekrecí, týká se to především přední části hypofýzy a pohlavních žláz. Činnost některých jiných žláz se naopak zastavuje.

Podle Šimíčkové-Čížkové a kol. (2008) je prepubescent v počátku tohoto období značně ovlivňován nerovnoměrným a intenzivním sexuální pudem. Působením sexuálního pudu dochází k rozkolísanosti v chování, prepubescent ztrácí citovou stabilitu, je v napětí, často střídá nálady od výbuchu agresivity až po nezám a apatii. U chlapců je tento pud intenzivnější a rozvíjí se u nich tzv. autoerotika, jedinec obrací sexuální zájem k vlastnímu tělu a projevuje se masturbačními (sebeukájeními) praktikami. Dívky jsou schopny sexuální pud lépe zvládat, protože je u nich sexualita více difusní a ambivalentní. Dokážou ji transformovat do jiných aktivit. Lisá a Kňourková (1986) uvádějí, že pokud je autoerotika praktikována výjimečně, není zdraví škodlivá. Srp a Syrovátkové (1969) uvádějí, že prepubescenti touží po sblížení, ale brání jim ostych a nedostatek zkušeností.

Lisá a Kňourková (1986) uvádějí, že by dítě mělo být vychovááno od nejtělejšího věku v prostředí, ve kterém pravidelně vidí láskyplný vztah otce a matky, jejich intimní tělesné dotyky. Je třeba dítě vést k tomu, že nahota je samozřejmostí a že se za své tělo nemusí stydět. V tomto vývojovém období je důležité dětem poskytnout informace o změnách pohlavních orgánů. Každá dívka mezi 11. a 12. rokem by měla dostat informace o menarché, a to buď ve škole, nebo od rodičů.

2.2 Vývoj poznávacích funkcí

Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádí, že emoční vývojová rozkolísanost ovlivňuje řadu psychických funkcí. V období prepubescence stoupá význam fantazie, která se projevuje formou denního a nočního snění. Jedinec se vidí v ideálním světě, ve kterém má ideální vlastnosti a dovednosti. Přemíra denního snění může být nebezpečná jedinci tím, že zhoršuje jeho motivaci pro učení, dospívající není schopen se věnovat svým povinnostem a brání

mu v úspěšnosti ve škole. Podle Heřmanové (2004) bývá přemíra denního snění překážkou plynulého průběhu dalších funkcí, jedinec je nepozorný, nevidí a neslyší, co se děje kolem. Srp a Syrovátková (1969) uvádějí, že denní snění má v mnoha případech formu příběhu na pokračování. V denním a nočním snění si jedinec splňuje touhu po dobrodružství, uspokojuje svou ctižádost a své eroticko-sexuální představy.

Podle Šimíčkové-Čížkové a kol. (2008) jsou patrné v tomto vývojovém období především změny v myšlení. Rozvíjí se změny v kvantitativním a kvalitativním myšlení, které se projevují tím, že jedinec řeší problémy novým způsobem, který se výrazně liší od mladšího školáka. Začíná se rozvíjet abstraktní myšlení, které je dokončeno v pubertě a v adolescenci. Ve 12 letech narůstá jedinci zásoba abstraktních pojmů. Představy jedince mají obecnější charakter. Čačka (2000) tvrdí, že v období prepubescence je myšlení dospívajících na úrovni konkrétních operací. Pozornost mladistvých vzrůstá, 10-12leté dítě se dokáže soustředit i na méně poutavou činnost 20-30 minut. Jak intenzivní a stabilní pozornost dítěte bude, záleží na vedení a motivaci učitele. Dítě dokáže pracovat systematicky a rozvíjí se u něj logická paměť. Avšak na počátku prepubescence dítě nedokáže propojit novou látku s dříve naučeným. Postupně dítě propojuje jednotlivé paměti a poznatky se učí vnímat v souvislostech.

Srp a Syrovátková (1969) ve své knize uvádějí, že abstraktní myšlení se projevuje tím, že dítě nemusí předmět vidět nebo si ho představovat. Prostřednictvím abstraktního myšlení si jedinec obohacuje řeč a vzrůstá preciznost myšlení. Prepubescent se už nezaměřuje jen na problémy okolo školy a rodiny, ale věnuje pozornost otázkám společenského života, začíná poznávat svět a jeho problémy.

Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádí, že v prepubertě jsou patrné rozdíly v kognitivních funkcích mezi pohlavími. Projevují se především ve škole. Dívky jsou zdatnější ve verbálním projevu, orientují se více na rozvíjení jazykových schopností, kdežto chlapci jsou zdatnější v řešení početních a prostorových problémů. Podle Heřmanové (2004), jsou v období prepuberty zřetelné změny ve vyjadřování mladistvých.

„ Pro prepubescenty jsou charakteristické výkyvy od nemluvnosti, plynoucí z nejistoty a ostychu, až po nekontrolovatelnou upovídanost, od vulgarismů až po rádoby věcné vyjadřování. Změna formy je pak provázena změnou individuálního stylu mluvené a psané řeči, který se v adolescenci dále kultivuje v souvislosti s kulturními a společenskými podmínkami, v nichž dospívající žije.“ (Heřmanová, 2004, s. 14).

2.3 Citový vývoj

Podle Šimíčkové-Čížkové a kol. (2008) se změny v citovém vývoji prepubescentů projevují v chování, které můžeme charakterizovat jako nevypočitatelné a výbušné. Toto vývojové období bývá těžké jak pro rodiče, tak pro vychovatele, protože v období prepubescence je typická proměnlivost a různorodost citových projevů. Jedinec touží po uznání, chce být akceptován dospělými. Dítě reaguje přecitlivěle na situace, na které v minulosti tak nereagovalo. Nepatrný podnět může u jedince vyvolat reakci vzteku, smutku i smíchu. Negativní emoce prepubescenců se projevují v neochotě, odmítání, hněvu a mohou vést ke konfliktu mezi dítětem a rodičem. Srp a Syrovátková (1969) uvádějí, že prepubescent se ostýchá projevovat city k rodičům a za své city se stydí.

Čačka (2000) tvrdí, že dítě v tomto vývojovém období ustupuje od pasivního přebírání názorů autorit. Vytváří si pozvolna samostatnější úsudky. Mladiství chtějí rozhodovat sami o svých zájmech a cílech.

„ Prepubescent v tomto období jako by chtěl vyzkoušet sílu zákazů dospělých, začíná dělat to, co mu dosud bylo zakazováno, prosazuje vlastní vůli a neguje vůli cizí; v jeho chování se objevují prvky dospělosti, necítí se už dítětem a nechce být jako dítě hodnocen.“ (Kuric a kol., 1986, s. 197).

Podle Heřmanové (2004) mají prepubescenti sklon k emocionálnímu přehánění, který je patrný ve verbálním a neverbálním chování. Velmi často můžeme slyšet spojení typu „infarktová situace“, „k smrti zamilovaná“, „bezkonkurenční jednička“ atd.

Podle Klindové a Rybárové (1976) v období prepuberty stoupá význam sebepozorování a prvního sebehodnocení. Dospívající věnují velkou pozornost svému vzhledu. Čačka (2000) tvrdí, že se dospívající hlouběji zajímají o vlastní psychiku a psychiku druhých. Prostřednictvím introspekce zkoumají, jak a proč se lidé povahově liší, proč jednají tak jak jednají.

2.4 Sociální vývoj

Kuric a kol. (1986) nazývá fázi prepuberty jako fázi druhého vzdoru z toho důvodu, že v období prepubescence se objevují rozpory mezi požadavky dospělých a touhami a konáním prepubescentů.

Podle Šimíčkové-Čížkové a kol. (2008) je pro období prepubescence charakteristická snaha jedince osamostatnit se od rodiny. V důsledku toho dochází k uvolňování citových vazeb k rodičům a navazování kontaktů s vrstevníky. Vznikají první party, ve kterých se jedinci navzájem obdivují a hodnotí. Vazby s kamarády nejsou zatím tak pevné. Vůdcem party se často stává jedinec zdatný fyzicky, ale ne intelektově. Časté střídání kamarádů je způsobeno citovou nezralostí a nevyrovnaností jedince. Podle Lisé a Kňourkové (1986) vyhledávají prepubescenci skupiny vrstevníků stejného pohlaví, protože v nich se cítí jistější a pochopení ve svých dětských zájmech. Langmeier (1991) uvádí, že chlapci zavrhnou děvčata, protože jsou podle nich příliš ufnukaná a užalovaná. Dívky odmítají chlapce, protože jsou podle nich příliš hrubí. Děti ve skupině jsou spojeny společnými zájmy, pocitem sdružovat se, vzájemným obdivem a touhou napodobovat se. Podle Srpa a Syrovátkové (1969) se silně ke skupině poutá takové dítě, které doma a ve škole zažívá často konflikty, kdežto dítě, které má spokojený vztah s rodiči, se necítí ke skupině tak vázáno. Časté jsou v tomto období konflikty jedince se svými sourozenci.

Podle Srpa a Syrovátkové (1969) prepubescenti touží po nezávislosti. Tato touha se projevuje vzdorovitostí. Někteří komentují každý pokyn učitele, jiní odmítají a někteří jej odmítnou vykonat. Dítě zkouší, kam až může ve svém chování zajít a kde jsou hranice. Prepubescenti se snaží jednat s dospělými jako se sobě rovnými, což se může některým jevit jako drzost. Někteří prepubescenti napodobují dospělé ve způsobu oblékání, ve výrazu a ve způsobu řeči.

„ Pubescent již ztrácí spojení s dětským světem, ale nemá za něj ještě dostatečnou náhrad, proto se v počátcích dospívání často cítí zcela bezradný. Nové jevy v jeho psychice způsobují jakési vření, vytváření nových názorů, hledání odpovědi na různé otázky, které ho začínají trápit. Sám si pro nedostatečné zkušenosti zpočátku pomoci nemůže, intimní kontakt s kamarády a důvěra v ně se načas oslabují a často se jim i vyhýbá. Rodičům, učitelům a ostatním dospělým důvěřuje méně než dříve, zvláště když u nich nenachází pochopení. Bývají to jen někteří učitelé a též matky, kdo dokáží dítěti porozumět a tím mu i v pravou chvíli podat pomocnou ruku.“ (Kuric a kol., 1986, s. 198-199).

Lisá a Kňourková (1986) uvádějí, že jedinci v období staršího školního věku považují rodiče za svůj vzor, i když to neradi přiznávají, napodobují dospělé, avšak neradi od nich přijímají rady. Rodiče často uplatňují svou autoritu bez ohledu na dosavadní vzájemné citové vazby, protože se cítí dospívajícími zklamáni, jelikož jejich představy o dítěti neodpovídají realitě. Srp a Syrovátková (1969) uvádějí, že prepubescenti si váží takového učitele, který má pochopení pro těžkosti tohoto věku a zároveň je přísný a spravedlivý.

Podle Čačky (2000) mladiství v této vývojové etapě opouštějí svět dětských her a hledají činnosti, ve kterých by se mohli více sebeuplatnit. Mladiství se začínají ztotožňovat se svými hrdiny, přebírají jejich chování, styl oblékání, postoje a názory. Srp a Syrovátková (1969) uvádějí, že u chlapců jsou oblíbené kolektivní sporty, jako je hokej a fotbal. Děvčata se zaměřují spíše na ruční práce, např. výroba módních doplňků, také na gymnastiku, tanec, kresbu a zpěv. V literatuře se mladiství zajímají o dobrodružnou a historickou tematiku, dále o literaturu „science fiction“ a komiksy. Děvčata velmi ráda čtou dívčí romány.

Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) by dítě v 11 letech mělo v hrubých obrysech uvažovat o volbě povolání. Rodiče by měli vést děti okolo 10. roku k ujasňování si svých předpokladů, předností a zájmů.

3 PUBERTA

„ Latinské slovo „pubes“, od kterého se název pubescence odvozuje, znamená chmýří, vousy, v přeneseném významu pak pohlavní orgány.“ (Helus, 2009, s. 88).

Pavlas a Vašutová (1999), Langmeier (1991) vymezují období vlastní puberty, které trvá v rozmezí 13 - 15let. Období vlastní puberty končí dosažením reprodukční schopnosti. Podle autorů Srpa a Syrovátkové (1969)trvá období pubescence u děvčat v rozmezí 12,6 - 16 let a u chlapců v 14 - 17 letech.Teyschl a Brunecký(1973), Příhoda (1967) vymezují pubertu od 12 do 15 let. Autoři Helus (2009), Klindová a Rybárová (1976), Langmeier a Krejčířová (2006) označují pubescenci jako starší školní věk.

Odlišný nástup puberty u dívek a chlapců je ovlivněn rozdílným psychickým a pohlavním vývojem. Dívky dozrávají psychicky i tělesně v rozmezí 1 až 2 roků dříve než chlapci (Kuric a kol.,1986).

„ Puberta může nastat v rozličné době. Závisí to na pohlaví, klimatu a dědičných dispozicích, ale i na způsobu výživy a na zdravotních podmínkách jednotlivců. V teplejších krajinách dospívají děti dříve než v chladnějších. Zde působí i rasová odlišnost a rodová dědičnost.“ (Klindová a Rybárová, 1976, s. 100).

Teyschl a Brunecký (1973) uvádějí, že základem zvládnání celé pubescence je předchozí úspěšná výchova. Velmi těžké je dospívajícího v pubescenci převychovat. Čačka (2000) uvádí, že zhruba u 50 % dospívajících je puberta období krizí a konfliktů s dospělými a u 25 % dospívajících probíhá puberta relativně klidně.

Podle Srpa a Syrovátkové (1969) je pubescence označována jako „druhý zrod“ člověka. Postupně dochází k duševnímu zrození dospělého člověka, který poznává svou osobnost, přemýšlí o ni a konfrontuje ji s druhými.

3.1 Tělesný a pohybový vývoj

Kuric a kol. (1986) uvádí, že v období puberty nastává tzv. druhá tvarová přeměna organismu, která se vyznačuje zrychleným růstem, fyziologickými změnami a pohlavní diferenciací – dozrávají pohlavní orgány a objevují se druhotné pohlavní znaky u dívek a chlapců.

Podle Heřmanové (2004) dochází v tomto vývojovém období k zmožnění svalstva, růstu vnitřních orgánů a současně se zpomaluje růst končetin. Fyzicky se začíná dospívající protahovat. Tvar těla postupně dostává podobu dospělého jedince, avšak růst probíhá až do období adolescence. U chlapců se v období pubescence zrychluje růst hrtanu a dochází k hlasové mutaci. V důsledku změn kůže se na pleti vyskytuje akné. Lindhartová (2000) tvrdí, že pubescent přibere na váze v průměru 4,5-5 kg ročně. Podle Klindové a Rybárové (1976) rostou v tomto období zrychleně a nerovnoměrně orgány a tkáně, proto některé části těla rostou rychleji, jiné části těla pomaleji. Za jeden rok jedinec vyroste o 8 až 12 cm. Teyschl a Brunecký (1973) uvádějí, že prudký růst se projevuje v duševní oblasti zvýšenou potřebou spánku.

Podle Heluse (2009) mohou mít pubescenti strach z vlastního těla (dysmorfobie). Příčinou jsou první vyrážky, akné, u dívek růst poprsí, u chlapců erekce. Mají strach z toho, jak vypadá jejich tělo a jak jejich vzhled vnímají druzí lidé. Úkolem rodičů a učitelů je vést dítě k tomu, aby akceptovaly své tělo, chránily ho, staraly se o něj a uvědomovaly si svou mužskou/ženskou přirozenost. Vágnerová (2000) uvádí, že někteří pubescenti jsou na svůj dospívající zevnějšek hrdí, jiní se za něj stydí. Některé dívky se za své předčasně vyspělé tělo stydí, a proto nosí raději volné oblečení.

Heřmanová (2004) uvádí, že se v tomto vývojovém období často projevují skrytá onemocnění či poruchy srdce, plic, očí, ale i diabetes či revmatismus. Podle Lindhartové (2000) je organismus pubescenta více náchylný k chorobám.

3.1.1 Sexuální vývoj

Sexuální pud zvládá jedinec lépe než v prepubertě, protože se objevuje v pravidelných intervalech. U chlapců, kteří se v pubertě vývojově opožďují, se sexuální pud probouzí později. V 17 a 18 letech se tato diskrepance vyrovnává. Velkou pozornost by rodiče a učitelé měli věnovat informovanosti o sexu. Je nezbytné dospívajícím sdělit informace o chorobě AIDS, seznámit je s formami a možnostmi antikoncepce. Pubescenci jsou ještě nezrálé osobnosti, proto si nemusí plně uvědomovat následky svého činu (Heřmanová, 2004).

Lindhartová (2000) uvádí, že dívky pohlavně dozrávají v 13-14 letech a chlapci v 15-16 letech. Podle Kurice a kol. (1986) je důležité, aby se dospívající naučil usměrňovat své sexuální potřeby. Nejčastějším způsobem ukojení pohlavního pudu u dospívajících je

masturbace. Podle Teyschla a Bruneckého (1973) je onanie přirozené uvolňování sexuálního napětí, nejedná se o zlovyk, který by ohrožoval zdraví dítěte.

Podle Langmeiera a Krejčířová (2006) se na začátku pubescence vytváří skupinová izosexuální fáze, která postupně přechází v individuální izosexuální fázi. Skupinová izosexuální fáze se vyznačuje tím, že skupiny pubescentů se skládají z jedinců stejného pohlaví. Postupně ale dospívající touží po intimním párovém přátelství. Pubescent hledá důvěrného přítele (přítelkyni), kterému svěřuje své nejhlubší pocity, zkušenosti a názory. Tato etapa se nazývá individuální izosexuální fáze. Přátelství, která vzniknou v období vlastní puberty přetrvávají mnohdy až do stáří. Dospívající mají postupně zájem o druhé pohlaví. Zájem se projevuje koketováním, škádlením, vtipkováním. Tato etapa se nazývá přechodná. Na přelomu pubescence a adolescence prožívají dospívající tzv. „první lásky“ a nacházejí se v heterosexuální fázi polygamní. Dospívající poznávají intimně druhé pohlaví. Chlapci se před děvčaty chlubí svou silou a odvahou a děvčata dávají na odiv svůj vzhled a půvab.

Kuric a kol. (1986) tvrdí, že na začátku pohlavního dospívání můžeme sledovat zájem jednoho pohlaví o druhé. Chlapec si začíná všimnout dívky na různých místech – ve škole, v jídelně, na ulici a zajímá se o její celkový vzhled. Dívky často pozorují starší chlapce, všimají si jeho oblečení, účesu, jak mluví, s kým se baví. Někdy si dívky své zážitky zapisují do deníčku. Může se stát, že se dívky v dospívání zamilují do svého učitele, filmového herce nebo do slavného fotbalisty.

Vajnerová (2010) ve svém článku uvádí, že první zkušenost intimního rázu s člověkem opačného pohlaví mají dospívající nejčastěji mezi 13. a 15. rokem věku. Tento intimní styk není sexuální, nýbrž se jedná o dotyky a psychické souznění. Impulsem k navazování milostných vztahů je zvědavost, touha po něčem novém a cílem je získat zkušenosti. Dospívající se cítí často nepochopení a osamělí ze strany rodičů a dospělých, proto hledají souznění a pocit pochopení u někoho jiného stejného věku. Statistiky uvádějí, že se v dnešní době nesnižuje hranice prvních sexuálních zkušeností. Dospívající dívky dostávají řadu informací ve škole, mohou se o nich dočíst v knížkách, mají plány do budoucna a mateřství pro ně není prioritou.

3.2 Vývoj poznávacích funkcí

Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádí, že v pubertě dochází ke změně v myšlení. Výrazně se rozvíjí logická paměť. Mechanická paměť sice neztrácí svůj význam, ale ustupuje do pozadí. Logická paměť vyžaduje porozumění informacím a systematické přiřazování nových informací ke stávajícím poznatkům. Charakter paměti je výběrový. Projevuje se hlavně v učení a souvisí se zájmy. Dítě si lépe a dlouhodoběji pamatuje a vybavuje ty poznatky a fakta, o které má zájem, které si chce pamatovat. Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) si dospívající odmítají zapamatovat informace, které nedávají smysl. Nechuť ke vstřípení materiálu memorováním je velká. Podle Kurice a kol. (1986) mají k mechanickému osvojování učiva sklon spíše dívky.

„ Dospívající jsou schopni dosahovat v některých dílčích oblastech takové znalosti a dovednosti, kterými často předčí nejen své rodiče, ale mnohdy i učitele.“ (Čačka, 2000, s. 236).

Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádí, že fantazie pubescentů se projevuje originálností a nápaditostí. Bohatá představivost jim umožňuje plnit úkoly neotřele, kreativně, používat jedinečné a nové postupy, díky nimž odhalují nevšední souvislosti a vztahy. Podle Vágnerové (2000) se pubescent prostřednictvím fantazie odpoutává od běžných starostí. Ve fantazii nejsou žádné zákazy, omezení a zákony. Fantazie pubescentovi umožňuje řešit problémy, s kterými má v reálném světě potíže. Kuric a kol. (1986) tvrdí, že na rozvoj fantazie mají vliv nejrůznější dojmy z přečtené knížky, dojmy ze zhlédnutého filmu, z televizních a divadelních představení. Dívky nejvíce čtou knihy romantické, o dívčích hrdinkách. Chlapci dávají přednost knihám dobrodružným, cestopisným. V knihách hledá pubescent vlastní ideály a vzory. Prostřednictvím knih jedinec také poznává problémy mezilidských vztahů. Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádí, že někteří se pokouší o aktivní literární, hudební a výtvarnou tvorbu.

Nezastupitelnou úlohu v životě pubescenta zaujímá denní snění. Středobodem jsou sexuálně-erotické představy. Mezi další oblasti snění patří přátelství, kontakt s přírodou, volba povolání, ideální představy o vlastních kvalitách a dovednostech. Dospívající ve svých představách mohou experimentovat s různými objekty, jevy a osobami. Pubescenti si často ve svých snech idealizují navazování kontaktů s druhým pohlavím. Fantazie má charakter naivního romantismu, který ovlivňuje chování jedince (Šimíčková-Čížková a kol., 2008).

„Rozdíl mezi myšlením prepubertálních školáků a pubescentů spočívá v tom, že mladší děti poznávají svět, jaký je, zatímco dospívající již uvažují o tom, jaký by tento svět mohl nebo měl být. Proměňuje se vztah k času, pro školáka byla nejdůležitější současnost, pro dospívajícího se stává významnější budoucnost.“ (Skorunková, 2008, s. 49).

Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) pubescent dosahuje vyššího stupně logického myšlení. Podle Piageta je toto období stadiem formálních logických operací. Stadium formálních operací se vytváří na začátku pubescence a vrcholu dosahuje zhruba v 15. letech. To znamená, že jedinec je schopen myslet logicky o abstraktních pojmech. Pubescent dokáže myslet logicky, nezávisle na obsahu. Snaží se dopátrat obecně platného zákona pro daný jev. Velmi silná je touha pubescenta po sebezdokonalení. Jedinec svůj zájem obrací na specializované poznatky z určitého oboru. Dospívající se nespokojí s jedním možným řešením, přemýšlí a hledá i jiné alternativy. U vytvořených hypotéz si ověřuje jejich platnost, a poté je buď přijme, nebo odmítne. Podle Vágnerové (2000) je pubescent schopen myslet systematicky a dovede nejrůznější myšlenky kombinovat a integrovat.

Nový způsob myšlení se odráží v postoji a názoru pubescenta na svět a na lidi kolem něho. Nyní již dospívající nebere svět takový jaký je, ale přemýšlí a srovnává přítomnost s tím, co by mohlo být. Vytvořené ideály jsou často příčinou jeho nespokojenosti, zklamání a kritičnosti. Vyšší stupeň logického myšlení umožňuje dospívajícímu pohlížet na sebe, na své pocity a myšlenky s odstupem, z vnějšku. Dokáže sebe i druhé analyzovat a posuzovat (Langmeier a Krejčířová, 2006).

„Důležitým znakem myšlení žáků vyšších tříd je i samostatnost. Žák nechce být ve způsobech myšlení závislý na dospělých, své názory a přesvědčení často vášnivě obhajuje. Pro nedostatek zkušenosti je však jeho myšlení často odtrženo od skutečného života, někdy je se skutečností dokonce v rozporu.“ (Kuric a kol., 1986, s. 210).

Podle Heřmanové (2004) se vnímání pubescenta postupně dostává na úroveň vnímání dospělého člověka. Dospívající je schopen přesně vnímat čas, prostor, plochu, odhadnout velikost předmětů, rozlišit jemné odstíny zrakových, čichových a sluchových vjemů. Jedinec uvažuje o pojmech hmota, čas, pravda, právo, spravedlnost.

Podle Srpa s Syrovátkové (1969) je typickým projevem dospívajících radikalismus, nekompromisnost a racionalismus. Nespokojí se s kompromisem a se „zlatou střední cestou“, pubescent chce sám proniknout k jádru problému. Až s pozdějšími zkušenostmi

ocení názory dospělých. Dospívající odmítají přebírat názory dospělých, protože chtějí k vlastnímu názoru dospět sami svou vlastní cestou. Podle Vágnerové (2000) se pubescent radikálním chováním chrání před nejasností a mnohoznačností.

Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádí, že významné jsou pro pubescenta rozumová zdůvodnění, neakceptuje citové důvody lidského jednání, a to i přesto, že jeho chování je výrazně ovlivněno city. Charakteristická pro období pubescence jsou názorová proměnlivost a vytváření unáhlených názorů. Podle Vágnerové (2000) mají pubescenti velmi často sklon polemizovat. Dospívající přemýšlí o různých možnostech a alternativách, které potřebují někomu sdělovat. Ostatním lidem chtějí dokázat, jak dobře dokážou uvažovat. Jsou přesvědčeni o tom, že jejich argumenty jsou natolik jasné, že je musí každý pochopit a přijmout.

Heřmanová (2004) uvádí, že pubescenti rádi vymýšlejí různé novotvary, přezdívky a slovní obraty. Patrný je slang pubescentů ve škole. Používají slangové výrazy jako: „matyka“, „čedina“, „mít vokno“, „šrotit se“, „biflovat“, „výzo“, „úča“, „říd'a“. Používání takových výrazů je způsobeno tím, že dospívající nejsou spokojeni s běžnými jazykovými prostředky. Nápadností vyjadřování chce na sebe pubescent upozornit. Nutné je výchovně zasáhnout v případě, když hrozí, že se vulgární výrazy zafixují v řeči jedince. Huerre a Delpierre (2008) uvádějí, že četnost používání vulgárních slov pubescenty se odvíjí od četnosti používání vulgarismů v rodině. Pokud rodina často používá vulgarismy, nemají pro pubescenty neslušné výrazy stejnou váhu jako v rodině, kde se hrubé výrazy trestají. Jazyk pubescentů je plný výrazů, kterým dospělí nerozumí např. „podvaz“, „cool“, „hustý“, „týpek“, „roštěnka“ atd. Huerre a Delpierre (2008) tvrdí, že slang mladistvých vzniká na jedné straně záměrně proto, aby mu rodiče nerozuměli a na druhé straně, aby mezi kamarády téhož věku vytvořil blízký vztah. Slang mladistvých je jakási jejich zakódovaná řeč, brnění, před kterým se chrání před dospělými. Také dospělí mají svůj způsob vyjadřování, jako jsou vykání a profesní slang.

3.2.1 Studie o mozku dospívajících

Rodná (2011a) ve svém článku uvádí, že podle Tonyho Planta, neuroendokrinologa, který spolupracuje s týmem z Harvardu a Pittsburské university, vzniká puberta v mozku.

Podle Tonyho Planta nastává puberta u dívek v době, kdy dosahují cca 45 kg. Pokud má dívka vyšší hmotnost, nastupuje u ní proces dospívání dříve.

Rodná (2011a) tvrdí, že období pubescence je doprovázeno podstatnou přestavbou mozku. Přestavba mozku ovlivňuje zásadním způsobem chování dospívajících. Až do období pozdní adolescence se mozek stále mění a vyvíjí a v této vývojové etapě je nejvíce zranitelný.

Mozek dospívajících zraje postupně. Nejdříve vyzrávají oblasti, které mají na starost vnímání a řízení pohybů. Právě proto děti v tomto věku rády hrají nejrůznější hry. Jako poslední část mozku dozrává frontální lalok, který je zodpovědný za racionální rozhodování, logické myšlení a předvídaní důsledků vlastních činů. Frontální lalok se stabilizuje kolem 20. roku života (Rodná, 2011a).

Petr (2009) uvádí, že mozek dospívajících se anatomicky neliší od mozku dospělého člověka.

3.3 Citový vývoj

„ Pubescent ještě nemívá ve svých pocitech jasno, často sám neví, jak zareaguje, mnohý citový „výkyv“ jej často samotného zaskočí, neumí své prožitky ani dobře popsát, navíc se obává nepochopení a výsměchu. Bud' se pak stydí, anebo z nejistoty projevuje až sociálně rušivé chování. “ (Čačka, 2000, s. 251).

Podle Kurice a kol. (1986) je pro etapu pubescence charakteristická přechodná nervová a psychická labilita. Dospívající mění svůj postoj k vrstevníkům, k dospělým, k dosavadním zájmům a činnostem, a především k sobě samému. Nejvýraznější v období pubescence je přechod od extroverze k introverzi. Vágnerová (1997) uvádí, že období pubescence je obdobím hledání nové identity. Předpokladem k vybudování nové identity je poznání vlastní osobnosti, svých vlastností a kompetencí. Vágnerová (2000) tvrdí, že každý dospívající o sobě přemýšlí, soustředí se na své prožívání, prohlíží se v zrcadle více než kdy jindy a chce se o sobě dozvědět co možná nejvíce. Prostřednictvím introspekce objevuje mladiství svůj vnitřní svět. Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) pubescent hledá a poznává své možnosti, přednosti, nedostatky a svou jedinečnost. Ohlíží se do minulosti a stále více přemýšlí o budoucnosti a hledá smysl života. Pubescenti často nacházejí vlastnosti, rysy a projevy, které se jim na sobě nelíbí. Stojí před nimi rozhodnutí „přijmout sám sebe, takový

jaký jsem“. Sebepoznávání stěžují dospívajícím různé obranné mechanismy a sebeklamy. Podle Jedličky a kol. (2004) se pubescent zároveň snaží najít své místo ve společnosti. Hledá odpovědi na otázky „kdo jsem“, „jaký má můj život smysl“, „jak mě vnímají ostatní“?

„Sebeúcta je u pubescentů velmi labilní a zranitelná. Pubescenti (12-14 let) vykazují často mnohem nižší sebeúctu než děti. Nejistota a zranitelnost sebeúcty ve fázi „krize“ nezralé identity ústí mnohdy k „pubertální vztahovačnosti“ spojené až s nepřiměřenými reakcemi na pomyslné postoje a okolí. Upnutí se na některý, mnohdy jen pomyslný nedostatek, pak zkresluje objektivitu sebehodnocení dospívajících a omezuje spontánnost projevů. Podobně negativně působí i přehnaná závislost na nezřídka jen neuvědomělých neverbálních projevech jiných.“ (Čačka, 2000, s. 266-267).

Podle Vágnerové (2000) jsou příčinou kolísavosti emočního ladění a přecitlivělosti hormonální změny. S tím souvisí i větší dráždivost a napětí.

Podle Šimíčkové-Čížkové a kol. (2008) se emoce pubescentů projevují především v sociálních vztazích. Typické je uvolňování emoční vázanosti k rodičům. Pubescent není ochoten sdílet své pocity s každým, proto v období dospívání dochází ke zvýšení uzavřenosti. Pocity jsou pro něho intimní součástí osobnosti. Pubescenti neradi přijímají zejména na veřejnosti citové projevy rodičů. Rozkolísanost v sociálních citech se projevuje tím, že pubescent na jedné straně cítí k rodičům úctu a obdiv, na druhé straně lhostejnost až nenávisť. To závisí na tom, s jakými reakcemi se u nich setkává. Autoritářské chování, časté trestání, neakceptování názorů pubescenta, nezáměr o jeho potřeby ze strany rodičů, může vést k negativnímu až agresivnímu chování, kdy jedinec trpí častými výkyvy nálad. Vágnerová (2000) uvádí, že pubescent nedává své pocity najevo proto, že se v nich sám nevyzná. Je pro něj těžké je verbalizovat, jelikož se obává nepochopení a výsměchu.

Podle Pavlase a Vašutové (1999) má tělesná atraktivita v dnešní společnosti výraznou sociální hodnotu. Pocity nespokojenosti se svým tělem mají především dívky. V médiích se propaguje tzv. ideál krásy – extrémně štíhlé ženy, které se výrazně liší od normálních tělesných proporcí. U dívek tento ideál krásy vyvolává pocity nejistoty a nespokojenosti. Vágnerová (2000) tvrdí, že modelky jsou příliš štíhlé až hubené, bez boků a stehen, ale většina dospívajících dívek takto nevypadá.

Podle Lisé a Kňourkové (1986) se ve fázi pubescence mění potřeby jedince. Dospívající cítí potřebu samostatnosti, citové odezvy, bezpečí a lásky, chce rozvíjet své schopnosti a zájmy a cítí potřebu morálního vědomí.

3.4 Sociální vývoj

Pavlas a Vašutová (1999) uvádějí, že pubescent se ocitá v tzv. sociálním vakuu. Fyzickým vzhledem už není dítětem a jako dospělý není z důvodu projevů dětinského chování akceptován.

Podle Příhody (1967) pubescenti touží po samostatnosti a chtějí se osvobodit od autoritativnosti, proto kritizují rozkazy, zákazy a nařízení dospělých. Bauman a Richem (2001) tvrdí, že puberta je obdobím, kdy je jedinec stále odkázán na své rodiče, co se týče ošacení, jídla, bydlení a vzdělání, ale zároveň bojuje o nezávislost na svých rodičích. Tento stav vede ke konfliktům mezi rodičem a dítětem. Podle Huerre a Delpierre (2008) je typickým znakem dospívání oponování. Co rodiče vidí bíle, to vidí pubescent černě. Týká se to názorů na oblékání, politiku, hudbu, přátele, plánování prázdnin a školu. Žádné jednání či skutek neunikne jeho zpochybnění a kritice. Dospívající se s rodiči trénuje v dialektice, třídí si argumenty, které bude obhajovat s jinými. Dospívající ve věku 11-15 let přijímají názory rodičů týkající se jejich školní orientace, náboženství, aktuálních společenských témat a trávení volného času. Podle Baumana a Richema (2001) má neodpovědné chování v pubertě řadu příčin. Dospívající přemýšlí o změnách, které se dějí uvnitř něho, proto mu např. uklízení pokojů nepřijde tolik důležité. Bauman a Richem (2001) tvrdí, že zdravé pubertální rebelantství je známkou normálního vývoje jedince. Prostřednictvím experimentování a zkoumání pubescent objevuje své silné a slabé stránky.

Podle Skorunkové (2008) se v období dospívání začínají u pubescenta rozvíjet sociální city. Dospívající navazuje důvěrnější přátelství. Silná je potřeba navazovat nové kontakty s vrstevníky, kteří mají podobné problémy jako on. Pubescent příteli sděluje své názory, zkušenosti a tajemství. Kuric a kol. (1986) uvádí, že zklamání ze strany přítele či přítelkyně se dospívajícího velmi dotýká. V adolescenci je do určité míry přátelský vztah nahrazen partnerským. Pubescenti mají často sklon přijímat skupinové vzory, hodnoty a postoje. Jiný názor než skupinový neuznávají. Mají sklon ke konformitě. Přitom si neuvědomují, že tím ztrácí svou individualitu. Pro získání významné role ve vrstevnické skupině

je dospívající schopen udělat téměř cokoli. Vytváření kamarádských skupin má vliv na vyzrávání osobnosti. Posiluje sebevědomí jedince.

„ Starší žák se s třídou identifikuje a zároveň potřebuje být ostatními spolužáky akceptován. Uspokojivá pozice ve třídě může patřit do kategorie ocenění kompetencí, získání vlivu nebo oblíbenosti. Skupinová identita je pro pubescenta velmi významnou hodnotou, protože posiluje jeho pocit jistoty a bezpečí v době, kdy se emancipuje z vazby na rodinu (jako dosavadní hlavní emoční zázemí). “ (Vágnerová, 1997, s. 54).

Vágnerová (2004) uvádí, že identifikace s rodinou je momentálně vystřídána identifikací s vrstevnickou skupinou. Dále pak Vágnerová (2000) tvrdí, že pubescent ve vrstevnické skupině vnímá oporu jeho stávající identity. Podle Srpa a Syrovátkové (1969) si jedinec vybírá takové kamarády, kteří mají podobné vlastnosti a schopnosti jako on. Helus (2009) uvádí, že každý dospívající inklinuje k subkulturám. Pubescenti podle něj mají sklon k ustáleným zvykostem, rituálům a módní vlně. Subkultury zvýrazňují odlišnost jedné party od druhé.

Podle Kruteckého (1975) si ve fázi dospívání jedinec vytváří světový názor, mravní hodnoty, vlastní názory a přesvědčení, zásady, ideály a hodnotící soudy, podle kterých jedná a chová se podle nich.

„ Dospívající si začíná uvědomovat, že otec ani matka nejsou tak moudří a všemocní, jak je vnímal dříve. Všimá si nedostatků a negativních stránek svých rodičů, kterými je do určité míry zklamán, neboť by si přál mít ideální rodiče, které by mohl obdivovat, ale oni takoví nejsou. “ (Skorunková, 2008, s. 50-51).

Podle Jedličky a kol. (2004) je pubescence obdobím, kdy dospívající přijímá názor učitelů a rodičů z části, velkou váhu má pro něho názor jeho přátel-vrstevníků. Ačkoli se dospívající více než dříve orientují na vrstevníky, stále si váží svých rodičů a cítí k nim respekt. Podle Teyschla a Bruneckého (1973) je puberta obdobím „ nevděku“. Rodiče by měli dávat přednost diskuzi, kompromisům a domluvám, před zákazy a příkazy. Příhoda (1967) uvádí, že pubescenti žádají od dospělých osobní přístup. Podle Matějčka (1996) dospělí zapomínají na to, že pubescenti mají najednou svou důstojnost. Opomíjení jejich důstojnosti se projevuje tím, že dospělí jednají s pubescenty jako s malými dětmi, což často vede ke konfliktům. Dospívající jsou na svou nově nabytou důstojnost velmi citliví.

Podle Skorunkové (2008) se pubescenti neradi podřizují a neradi přijímají formální nadřazenost autorit. Váží si takového učitele, který nezdůrazňuje svou nadřazenost a je ochoten přijmout jejich názor. Vágnerová (2002) uvádí, že dospívající mají tendenci kriticky hodnotit chování učitele, se zálibou s učitelem polemizují a svým chováním ho provokují. Žáci v období pubescence usilují o uznání své osobnosti.

Matějček (1996) uvádí, že je důležité, aby se dospívající naučili zodpovědnosti. K tomu je zapotřebí, aby dostali příležitost (od rodičů, učitelů, starších kamarádů) samostatně se o něco starat a nést za to patřičnou zodpovědnost.

Šimíčková-Čížková a kol. (2008) uvádějí, že odlišnost od ostatních se projevuje také ve stylu oblékání. Pubescentům velmi záleží na tělesné atraktivitě. Upřednostňují neupravenost, nedbalost v oblékání oproti pečlivosti dospělých. Vágnerová (2004) uvádí, že pubescent se vnější stylizací (svým osobitým vkusem oblékání) snaží vyjádřit svou odlišnost, jak od dětí, tak od dospělých. Dále podle Skorunkové (2008) dospívající často přebírají špatné návyky dospělých jako je kouření, pití alkoholu, nadměrné používání vulgarismů, prostřednictvím nichž se cítí nezávislí a dospělí. Podle Kruteckijého (1975) by měli učitelé přizpůsobit nebo změnit navyklé metody vyučování a výchovy.

Pavlas a Vašutová (1999) tvrdí, že pubescenti vnímají školní výsledky jako hodnotu dospělých. Nevyvíjejí příliš snahy, v hodinách jsou spíše pasivní. Do výuky se zapojují jen tehdy, když hrozí klasifikace. Vágnerová (2002) uvádí, že pubescenti jsou ochotni se učit za předpokladu dosažení konkrétního zvoleného cíle (např. přijímací zkoušky na střední školu). U starších žáků je důležité, aby učení mělo smysl, dobrá známka pro ně není takovou motivací jako dříve.

„Preference některých vyučovacích předmětů se často váže na pozitivní rysy osobnosti učitele a na jeho pedagogické mistrovství.“ (Kuric a kol., 1986, s. 221).

Chlapci vynikají v předmětech, které mají blízko k technice – fyzika, matematika, chemie, zeměpis. Dívky dávají přednost češtině, cizím jazykům, zeměpisu a přírodovědě. Dospívající si váží takového učitele, který je spravedlivý, chápe žáky, umí jim poradit, je taktní a vyslechne jejich názor (Kuric a kol., 1986).

3.4.1 Problematika vzorů současných dospívajících

Vzory, které si dospívající volí, ovlivňují jejich postoje, názory, hodnoty, jednání a způsob vnímání světa. Dospívající si vybírají vzory vědomě i nevědomě. Vědomý vzor je taková osobnost, která nás něčím přitahuje, některé vlastnosti s ní máme společné, je nám sympatická. V průběhu celého života se mění vzory jedince. Díky tomu, že víme, kde náš vzor udělal chybu, se dospívající může podobné chybě vyvarovat (Rodná, 2011b).

Rodná (2011c) uvádí, že výsledky výzkumu Národního institutu dětí a mládeže ukázaly, že téměř polovina dětí ve věku 6 až 15 let žádný vzor nemá, a ani ho nehledá. Pokud děti uvedly, že mají vzor, patřili mezi ně slavní sportovci, zpěváci, hudebníci a také fiktivní postavy, zejména J. Jágr, M. Sábliková, T. Rosický, P. Čech, E. Farna, Madonna, M. Šmajda, Hannah Montana. Studie prokázala, že 44 % respondentů ve věku 15 let má svůj vzor, z toho u 23 % respondentů pochází vzor z rodiny, 32 % respondentů má svůj vzor mediálně známou osobnost a na posledních místech se umístili modelky, pedagogové, kamarádi, herci a herečky a trenéři. Dospívající inklinují ke vzorům stejného pohlaví. Respondenti ve věku 13-15 let nejvíce na svých vzorech oceňují to, čeho dosáhly, co umí, jakým způsobem jednají s lidmi a jak vypadají. Podle Vágnerové (2004) mají vzory a ideály velký význam ve vývoji pubescenta. Pomáhají mu ujasnit si představy o vlastní budoucí identitě.

3.4.2 Volba povolání

Skorunková (2008) uvádí, že pubescent je ve věku, kdy si musí zvolit profesní orientaci. Stojí před ním rozhodnutí, na které škole bych chtěl dále studovat. Měl by si uvědomit své zájmy, představy, schopnosti a dovednosti. Většina dospívajících je však nevyhraněná a odmítají definitivní rozhodnutí, vědí spíše to, čím být nechtějí. Pubescenti jsou v situaci, kdy jejich sebepoznání je na nízké úrovni, jejich zájmy jsou nestabilní a znalosti možností nízké.

Podle Langmeiera (1991) se dospívající při volbě povolání buď řídí přáním a rozhodnutím rodičů, nebo vlastními dlouhodobými a promyšlenými plány, či volí střední cestu. Střední cesta znamená, že dospívající mají určité obecné představy o budoucím povolání, které však nejsou pevné, jsou ve svém rozhodnutí nejistí a nevyhranění. Nakonec se rozhodují pod vlivem okolí. Střední cestu volí dospívající nejčastěji. Vágnerová (1997) tvrdí, že pro mnoho pubescentů je vzorem povolání rodičů a podle něho se rozhodují.

Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) stojí jedinec před rozhodnutím vybrat si takové povolání, které ho bude těšit a naplňovat, a zároveň v něm uplatní své schopnosti a zájmy. Dospívající se rozhoduje v době, kdy není vývoj jeho schopností a charakterových vlastností ještě dokončen.

Vágnerová (2000) uvádí, že pubescenti se často při výběru povolání zaměřují na vnější atraktivnost povolání a praktické a materiální aspekty (pracovní doba, plat) opomíjejí.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍL VÝZKUMU

V praktické části mé práce je dokumentováno výzkumné šetření, **jehož hlavním cílem je zjistit hodnoty, zájmy, postoje a názory žákův průběhu období puberty**. Z dotazníku jsem se chtěla dozvědět, jak se tyto hodnoty, zájmy, postoje a názory od sebe liší. Dalším cílem výzkumu bylo ověřit některá teoretická východiska, která jsem rozváděla v teoretické části této práce, v praxi.

Dílčím cílem výzkumné části bakalářské práce bylo zjistit způsob trávení volného času mladistvých, jejich životní hodnoty, zda mají konkrétní vzor, ke kterému vzhlíží. V neposlední řadě jsem se chtěla dozvědět, jaký mají pubescenti vztah se svými rodiči a jaký postoj zaujímají k sociálně patologickým jevům.

4.1 Výzkumné otázky

K dosažení výše uvedených cílů jsou stanoveny tyto otázky:

1. Navštěvují mladiství v dnešní době zájmové kroužky?
2. Jaké jsou životní hodnoty mladistvých?
3. Mají mladiství vzor, kterému by se chtěli podobat?
4. Přijímají rodiče, kamarádi a učitelé názory mladistvých?
5. Jaké jsou postoje mladistvých k sociálně patologickým jevům?

5 VÝBĚR METOD K VÝZKUMU

5.1 Použitá metoda – Dotazník

K výzkumu jsem použila formu dotazníku. Dotazník jsem vytvořila na základě vlastního úsudku. Vycházela jsem z teoretické části bakalářské práce.

Dotazník je jedním z nefrekventovanějších metod sběru dat v pedagogickém výzkumu. Dotazník lze definovat jako soustavu předem připravených a dobře formulovaných otázek, které jsou logicky seřazeny. Na formulované otázky odpovídá dotazovaná osoba (respondent) písemně. **Výhodou dotazníku** je jeho ekonomická nenáročnost a dobré zpracovávání a vyhodnocování. Dotazník může respondent vyplnit doma v prostředí nerušivých elementů. Další výhodou je jednoduchost vyplňování. **Nevýhodou dotazníku** je, že málo vypovídá o skutečnosti, jací respondenti skutečně jsou, spíše zjistíme, jak sami sebe vidí nebo, jak chtějí, aby je druzí viděli. Další nevýhodou dotazníku je, že respondent nemusí porozumět všem otázkám, a ne každý dotazovaný odpovídá pravdivě. Data získaná dotazníkovou metodou je důležité interpretovat objektivně, abychom rozlišili objektivní a subjektivní soudy (Chráska, 2007).

V mém dotazníku jsem použila rozdílné typy otázek:

1. **otázky otevřené (nestrukturované)** – (otázka č. 6) – respondentovi nenabízí žádnou hotovou odpověď, respondent může vyjádřit svůj názor.

Výhody otevřených otázek – umožňují hlubší zamyšlení respondenta nad daným tématem. Dotazovaný není svazován variantami odpovědí a může přijít s takovou odpovědí, která nemusela ani samotného tvůrce dotazníku napadnout. Někteří respondenti na tyto typy otázek neradi odpovídají, protože se nad nimi musí zamyslet.

Nevýhody otevřených otázek - otázky, které respondentovi umožňují vyjádřit své pocity a názory, jsou obtížné při vyhodnocování. Jsou časově náročnější než otázky uzavřené. Tvůrce dotazníku musí tyto odpovědi dodatečně kategorizovat, čímž se může část získaných informací ztratit. Interpretovat odpověď respondenta může tvůrci dotazníku dělat potíže (Chráska, 2007).

2. **otázky uzavřené (strukturované)**– (otázky č. 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14) – respondentovi jsou předloženy předem připravené odpovědi, které vybírá nebo seřazuje podle určitého kritéria.

Výhody uzavřených otázek – snadno a rychle se vyhodnocují, jsou časově méně náročné než otázky otevřené. Někteří respondenti raději vyplní dotazník, který je již s připravenými odpověďmi.

Nevýhody uzavřených otázek – odpovědi dotazovaných jsou vtěsnány do připraveného schématu odpovědí a nemusí zcela vystihnout názor respondenta. Odpovědi mohou být sugestivní a vyplnění může být nahodilé (Chráska, 2007).

3. **otázky polouzavřené** – (otázky č. 2, 10) – respondenti mají možnost zaškrtnout předem připravenou odpověď, nebo použít nabídku „jiná odpověď“, na kterou odpovídají vlastními slovy (Chráska, 2007).

5.2 Výzkumný vzorek

Respondenti, kteří se účastnili tohoto dotazníkového šetření, byli ze **Základní školy Zámecká v Litomyšli**.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 98 osob, z toho bylo 55 dívek a 43 chlapců. Po předchozí konzultaci s ředitelem Základní školy Zámecká jsem musela z dotazníku vyjmout otázku číslo 3. Pan ředitel si tuto otázku v dotazníku nepřál. Sběr dat probíhal ve dvou šestých třídách a ve dvou devátých třídách. Bylo mi umožněno dotazník rozdat přímo ve vyučovací hodině. Žáci byli poučeni, jak mají dotazník vyplnit. Jejich připomínky jsem na místě zodpověděla. Dotazníkové šetření probíhalo v měsíci prosinec 2012. Dotazník byl anonymní. Vyplnění dotazníku i s instrukcemi netrvalo více než 10 minut. V úvodu dotazníku je vysvětlen smysl a důvod dotazníkového šetření. Dotazník obsahuje 14 otázek otevřených, uzavřených, polouzavřených a identifikačních (věk, pohlaví). Dotazník je rozdělen do 7 okruhů. První okruh výzkumu se zaměřuje na plánování budoucího zaměstnání. Druhý se věnuje oblasti trávení volného času. Třetí okruh se zaměřuje na hodnoty dospívajících. Čtvrtá oblast zkoumá, zda mají žáci vzory. Komu se svěřují dospívající, zkoumá pátá oblast výzkumu. Problematice akceptování názorů dětí rodiči, kamarády a učiteli se věnuje šestý

okruh. Dále se zabývá četností výskytu konfliktů. Sedmý okruh výzkumu zkoumá postoj dospívajících k sociálně patologickým jevům.

5.2.1 Základní škola Zámecká v Litomyšli

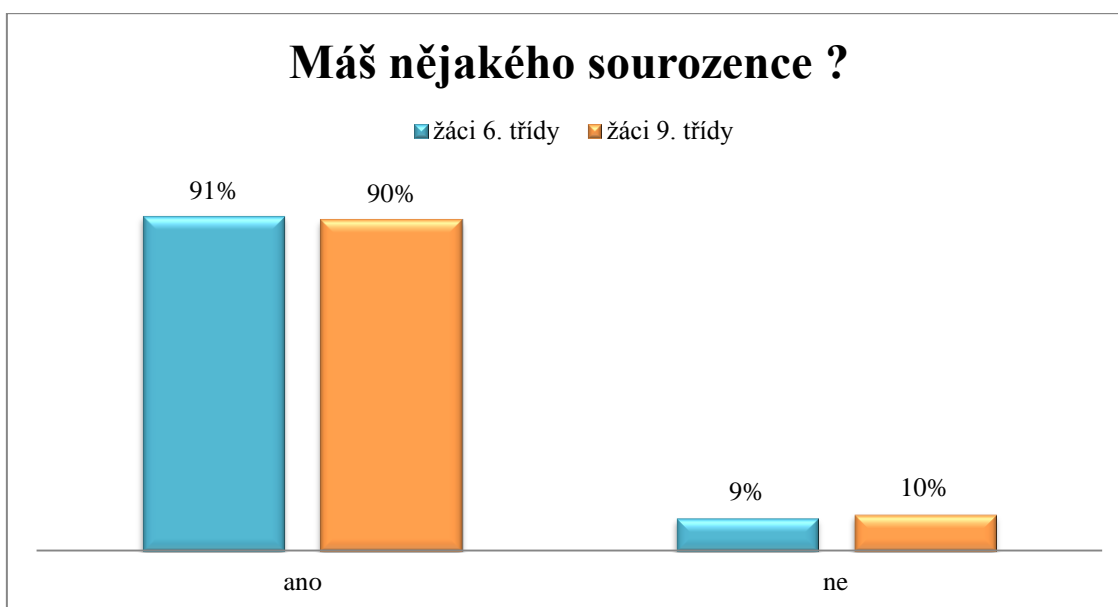
Základní škola Zámecká je jednou ze tří základních škol ve městě Litomyšli. Škola zaměstnává 42 pracovníků, z toho 34 aprobovaných pedagogických pracovníků. Školu navštěvuje 511 žáků. Učit se na škole začalo 5. června 1873. Školu navštěvoval světoznámý astronom Zdeněk Kopal. Vyučoval zde i spisovatel Alois Jirásek. Škola je vybavena moderní vyučovací technikou. Ve škole nechybí metodik prevence a výchovný poradce. Děti mohou navštěvovat školní družinu a nejrůznější kroužky. Škola je zapojena do projektu Jeden svět na školách společnosti Člověk v tísni – spol. při ČT. Mezinárodně škola spolupracuje se Základní školou Štefana Kluberta v Levoči. Škola spolupracuje s dalšími subjekty např. Centrum Podané ruce Brno, Centrum psychologické a sociální pomoci, rodinná a manželská poradna Pardubického kraje, Dům dětí a mládeže v Litomyšli, Městská knihovna Litomyšl, Pedagogicko-psychologická poradna Svitavy, Proboštský úřad církve římskokatolické Litomyšl aj. (litomysl.cz/1zs).

6 VÝSLEKDY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

V této kapitole jsou prezentovány konkrétní výsledky výzkumu. Otázky jsou vyhodnocovány podle pořadí v dotazníku. Výzkumnou skupinu v dotazníkovém šetření tvořilo 48 žáků ve věku 11-13 let a 50 žáků ve věku 14-16 let. Dohromady se výzkumu zúčastnilo 98 žáků na sekundárním stupni základní školy, z toho 55 dívek a 43 chlapců. Z šetření bylo vyňato 5 dotazníků. Důvodem vyjmutí bylo chybné nebo neúplné vyplnění.

První dvě otázky jsou identifikační. Týkají se pohlaví a věku.

Graf 1 Sourozenci

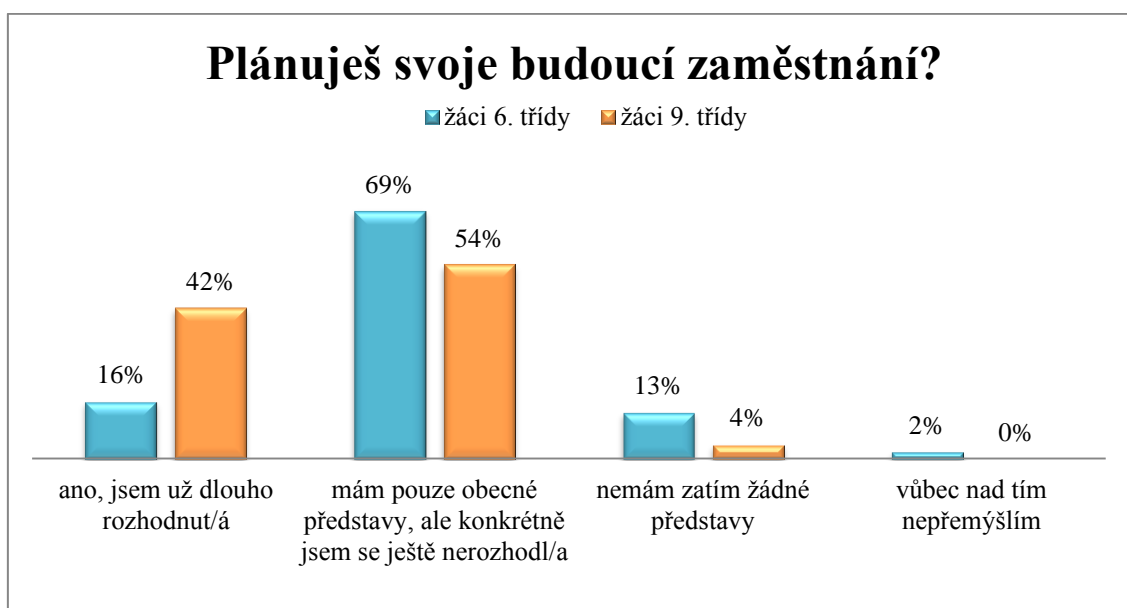

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 3: „Máš nějakého sourozence?“ (viz Graf 1)

Graf ukazuje jednoznačnou převahu odpovědi ano, mám sourozence. Z grafu je patrné, že jak žáci 6. tříd, tak žáci 9. tříd mají jednoho či více sourozenců.

Graf 2 Plánování budoucího zaměstnání

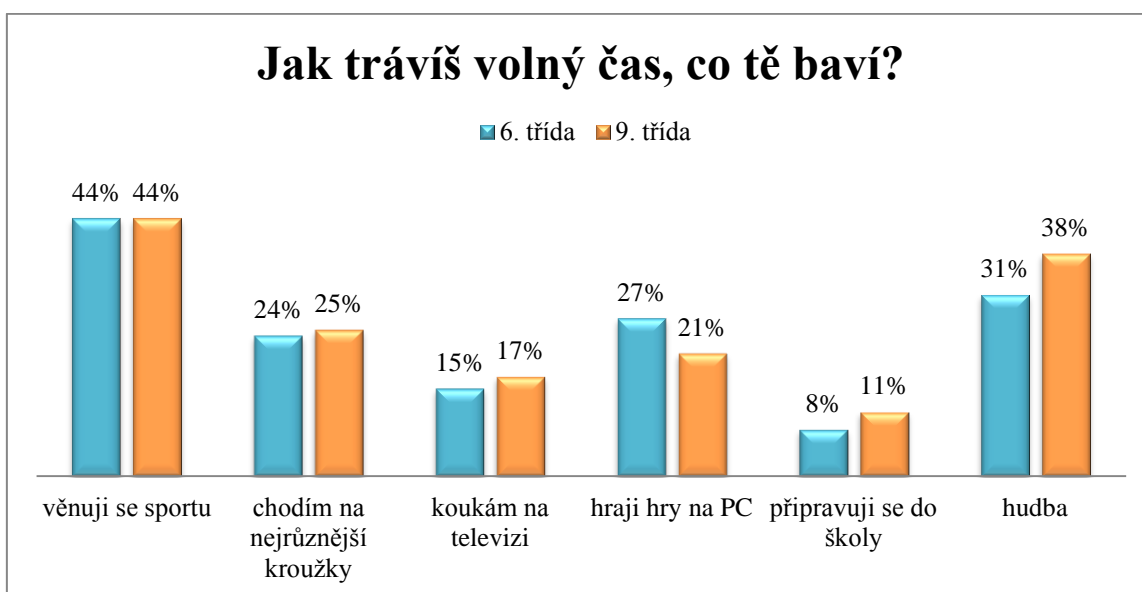

Zdroj: Vlastní Výzkum

Vyhodnocení otázky č. 4: „Plánuješ své budoucí zaměstnání?“ (viz Graf 2)

Jak z grafu vidíme, tak většina žáků 6. a 9. tříd má pouze obecné představy o budoucím zaměstnání, ale konkrétně se ještě nerozhodli. Překvapivé je, že 54 % žáků 9. tříd není pevně rozhodnuto o budoucím povolání. Právě žáci 9. tříd jsou ve věku, kdy si musí zvolit profesní orientaci. Téměř polovina (42%) respondentů ve věku 14-16 let je o budoucím povolání dlouho rozhodnuta. Z grafu můžeme vidět, že počet mladistvých ve věku 11-13 let, kteří jsou dlouho rozhodnuti a kteří zatím nemají žádné představy o budoucím povolání, je téměř shodný. Rozdíl činí pouze 3 procenta. Může to vypovídat o tom, že se žáci 6. tříd otázce plánování budoucího zaměstnání zatím nevěnují, protože to pro ně není aktuální. Výsledky dotazníkového šetření svědčí o tom, že většina dospívajících je nevyhraněná a nemá pevné představy o budoucím zaměstnání. Otázkou je, zda se této problematice dostatečně věnují učitelé a rodiče. Tímto šetřením jsem dospěla k závěru, že výsledky výzkumu se shodují s teoretickými východisky, které jsem rozváděla v oddíle volba povolání v teoretické části této práce.

Graf 3 Způsob trávení volného času

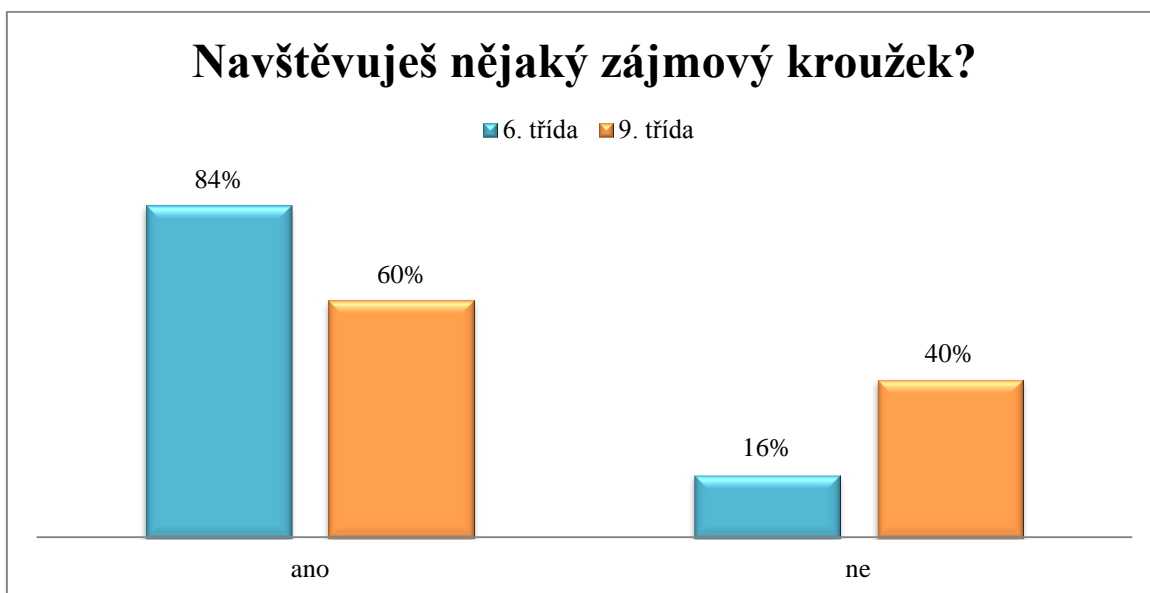

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 5: „**Jak trávíš volný čas, co tě baví?**“ (viz Graf 3)

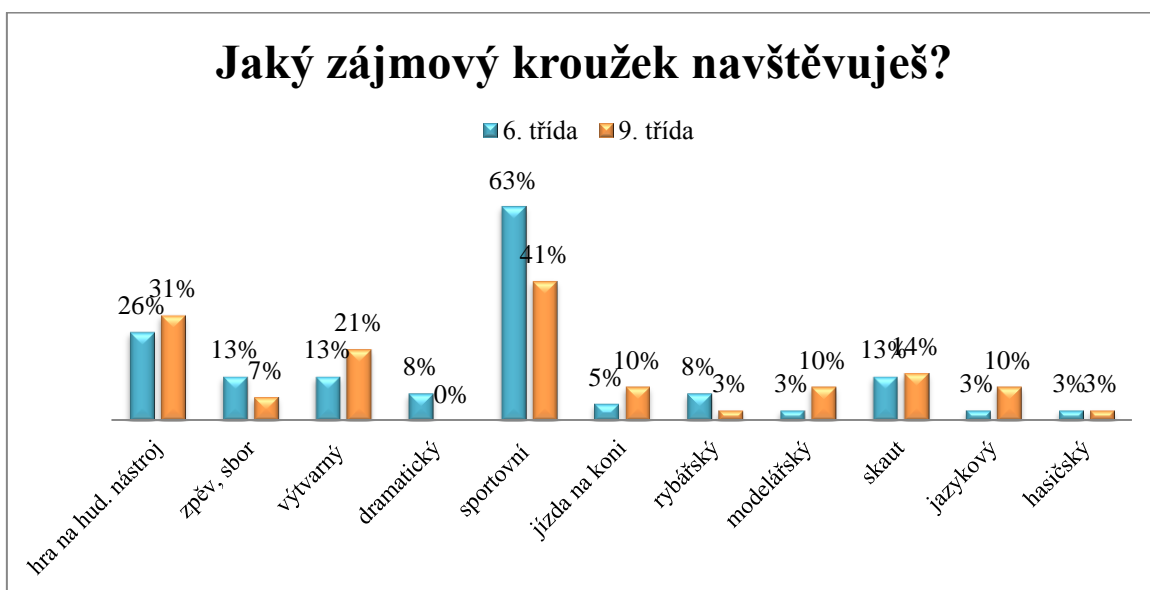
Dotazovaní žáci měli možnost vybrat maximálně dvě odpovědi. Jak můžeme vyčíst z grafu 3, největší počet mladistvých ve věku 11-16 let tráví svůj volný čas sportem. Současný trend je spíše opačný. Lze jen spekulovat, zda respondenti odpověděli pravdivě či ne. Pokud skutečně tráví mladistvý volný čas sportem, lze to opravdu ocenit a je velmi důležité, aby rodiče ve sportu své děti nadále podporovali. Mezi další zájmy, které respondenty ve věku 11-13 let ve volném čase nejvíce baví je hudba, hraní her na PC a návštěva nejrůznějších kroužků. Zájmovými kroužky se podrobně zabývá graf 4. Respondenti ve věku 14-16 let vyplňují svůj volný čas nejraději sportem, hudbou, účastí v nejrůznějších zájmových kroužcích a hraním her na PC. Znepokojujícím výsledkem je, že pouze 8% žáků 6. tříd a 11% žáků 9. tříd se věnuje přípravě do školy. Výsledek vypovídá o tom, že se většina žáků na výuku pravidelně nepřipravuje a učí se až v momentě, kdy je to nezbytné. Tímto šetřením jsem dospěla k názoru, že mladiství ve věku 11-13 let a 14-16 let tráví volný čas téměř shodně.

Graf 4 Zájmové kroužky dospívajících

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 5 Druhy zájmových kroužků

Zdroj: Vlastní výzkum

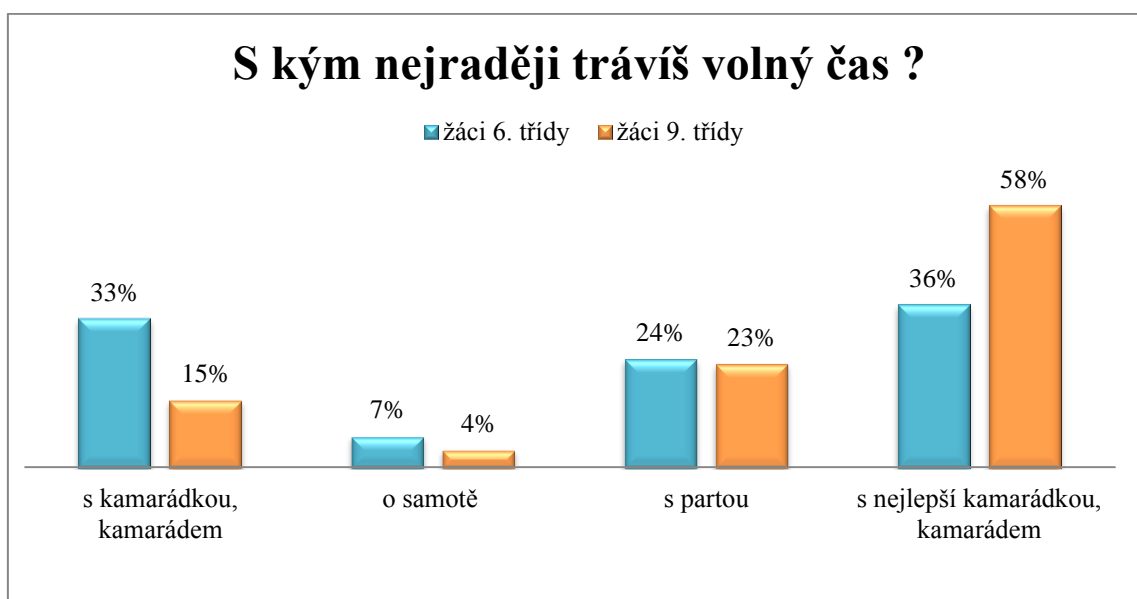
Vyhodnocení otázky č. 6: „Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek? A jaký?“ (viz Graf 4 a 5)

Tento typ otázky je otevřený a poskytuje respondentům prostor na to, aby formulovali všechny zájmové kroužky, které navštěvují. Odpovědi respondentů jsem dodatečně

kategorizovala. Z grafu 4 vyplývá, že 84% dotazovaných ve věku 11-13 let a 60% dotazovaných ve věku 14-16 let navštěvuje nějaký zájmový kroužek. Zbylých 16% respondentů ve věku 11-13 let a 40% respondentů ve věku 14-16 let nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Vysvětlení, proč velký počet mládeže navštěvuje zájmové kroužky, může být to zjištění, že v dnešní době existuje široké spektrum kroužků, mezi nimiž si každý vybere. Jak na vesnici, tak ve městě je řada míst, které organizují volný čas dětí.

Graf 5 nám na první pohled jasně ukazuje, že žáci nejčastěji navštěvují sportovní kroužek. 63% dotazovaných ve věku 11-13 let a 41% dotazovaných ve věku 14-16 let se věnují sportu. Do sportovních zájmových kroužků patří hokej, fotbal, florbal, tanec, tenis, plavání a karate. Graf 5 nám potvrzuje, že se žáci ve volném čase opravdu věnují sportovním aktivitám. V Litomyšli se dlouhé tradici těší Základní umělecká škola Bedřicha Smetany, proto i mezi druhý nejčastěji respondenty uváděný zájmový kroužek patří hra na hudební nástroj. Mezi další nejčastěji navštěvované kroužky patří výtvarný kroužek, zpěv a sbor. Lze si tato celkem vysoká procenta vysvětlit tím, že se v těsné blízkosti školy nachází Základní umělecká škola Bedřicha Smetany, která je žáky celého města hojně navštěvovaná a je velmi populární. ZUŠ poskytuje vzdělání v hudebním, výtvarném, tanečním a literárně dramatickém oboru. Další nejčastěji navštěvované středisko volného času v Litomyšli je Domov dětí a mládeže, které zabezpečuje volnočasové aktivity dětí. V DDM najdeme oddělení sportu a techniky, přírodovědy a estetiky. Právě rybářský a modelářský kroužek respondenti v DDM navštěvují. 13% dotazovaných ve věku 11-13 let a 14% dotazovaných ve věku 14-16 let navštěvuje skaut, který se u mladistvých stává znovu oblíbený. Toto šetření vypovídá o tom, že rodiče zajímá, co jejich děti dělají ve volném čase a vedou své potomky k tomu, aby volný čas využívali plnohodnotně.

Graf 6 S kým dospívající tráví volný čas

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 7: „S kým nejraději trávíš volný čas?“ (viz Graf 6)

Celé období dospívání je charakteristické uvolňováním citových vazeb k rodičům a navazováním kontaktů s vrstevníky, proto není překvapivé, že 36 % mladistvých ve věku 11-13 let a 58 % dospívajících ve věku 14-16 let tráví volný čas nejraději s nejlepší kamarádkou/kamarádem. Lze si tyto výsledky šetření vysvětlit tím, že dospívající ve věku 14-16 let cítí větší potřebu důvěrnějšího přátelství, než dospívající ve věku 11-13 let. V nejlepší kamarádce/kamarádovi cítí dospívající oporu a porozumění, může mu sdělit své názory a tajemství. Téměř shodný počet mladistvých ve věku 11-13 let a 14-16 let tráví volný čas s partou. Vytváření vrstevnických skupin je pro toto vývojové období příznačné. Nejméně dotazovaných tráví volný čas o samotě. Výsledky tohoto šetření se shodují s teoretickými východisky, které jsem rozváděla v podkapitolách sociální vývoj prepubescentů a Sociální vývoj pubescentů v teoretické části bakalářské práce.

Tabulka 7 Životní hodnoty dospívajících

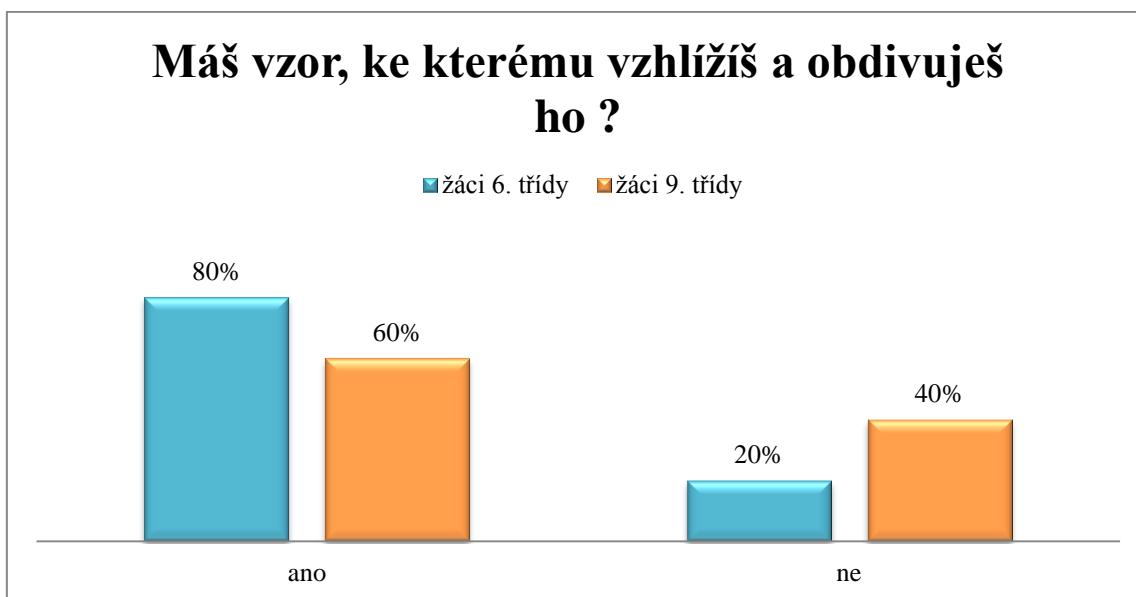
	<u>6. třída</u>		<u>9. třída</u>
1.	rodina	1.	rodina
2.	zdraví	2.	zdraví
3.	láska	3.	láska
4.	kamarádi	4.	kamarádi
5.	mít práci	5.	mít práci
6.	osobní spokojenost	6.	osobní spokojenost
7.	mít hodně peněz	7.	mít moc
8.	jezdit hodně na dovolené	8.	mít hodně peněz
9.	mít moc	9.	jezdit hodně na dovolené

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky číslo 8: „Seřad' hodnoty podle důležitosti v tvém životě. Postupuj od nejdůležitější hodnoty (tu označ č. 1) k hodnotě nejméně důležité (ta bude mít č. 9).“ (viz Tabulka 7)

Z tabulky vyplývá, že prvních šest hodnot je u žáků 6. a 9. tříd totožných. Respondenti ve věku 11-13 let považují za tři nejdůležitější hodnoty v životě rodinu, zdraví a lásku. Důvod, proč pro respondenty není zdraví na prvním místě, je zřejmě ten, že většina z nich žádné závažné zdravotní problémy nemá. Za sedmou nejdůležitější hodnotu považují respondenti ve věku 11-13 let mít dostatečné množství peněz, zatímco u respondentů ve věku 14-16 let je to mít moc. Jezdit často na dovolené je osmá hodnota u respondentů ve věku 11-13 let a devátá hodnota u respondentů ve věku 14-16 let. Mít moc považují respondenti ve věku 11-13 let za nejméně důležitou hodnotu v životě, ale pro respondenty ve věku 14-16 let je mít moc sedmá nejdůležitější hodnota jejich života. Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejdůležitější hodnoty v životě, mezi něž řadíme zdraví, lásku a rodinu, považují jak žáci 6. tříd, tak žáci 9. tříd také za nejdůležitější hodnoty života. V dnešní době bychom k nim mohli řadit i mít stálé zaměstnání.

Graf 8 Vzory dospívajících

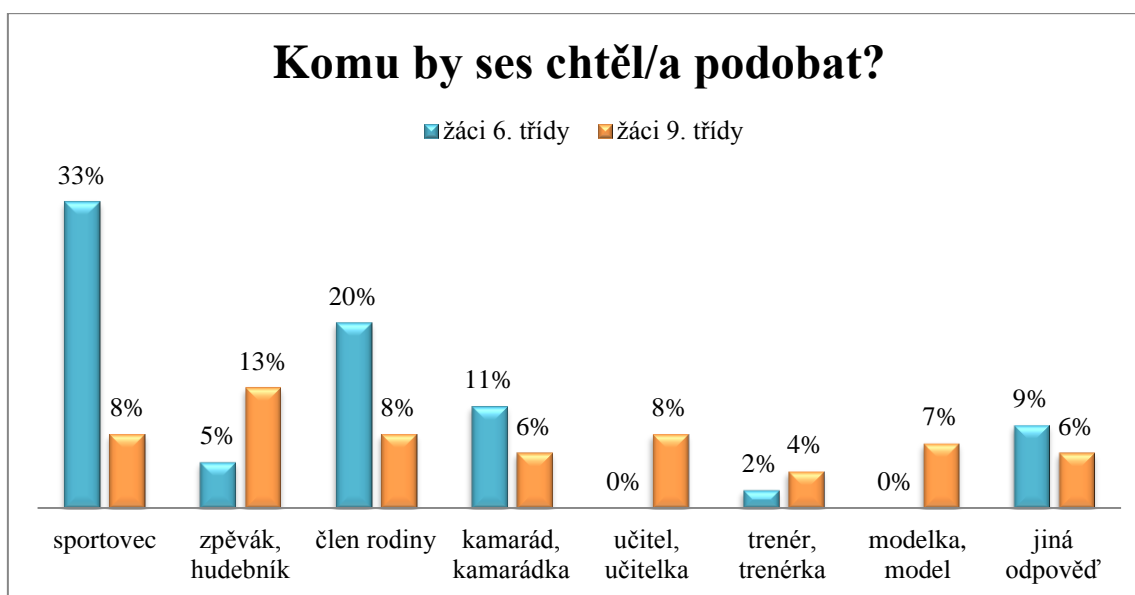

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 9: „**Máš vzor, ke kterému vzhlížíš a obdivuješ ho?**“ (Viz Graf 8)

Jak je na první pohled patrné, tak většina mladistvých ve věku 11-16 let vzor, ke kterému vzhlíží a obdivuje, má. Avšak více vzorů mají žáci 6. tříd. 20 % respondentů ve věku 11-13 let a 40% respondentů ve věku 14-16 let žádný vzor nemá. Výsledky mého výzkumu se rozcházejí s výsledky výzkumu Národního institutu dětí a mládeže. Podle jejich výzkumu nemá vzor téměř polovina dětí ve věku 6-15 let.

Graf 9 Vzor, kterému by se chtěli dospívající podobat

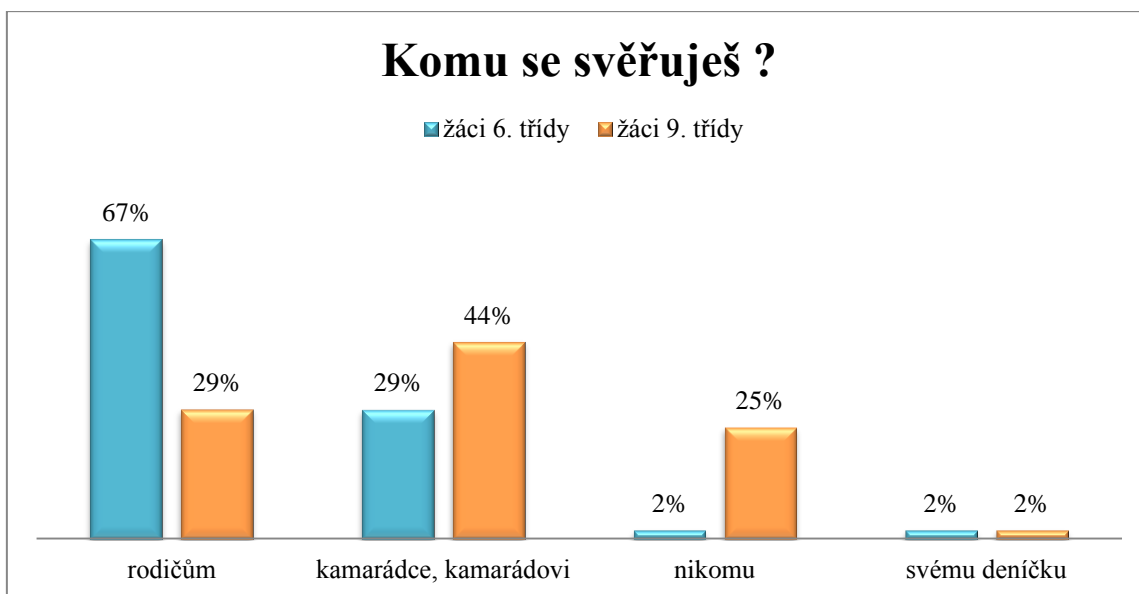

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 10: „**Pokud jsi v předešlé otázce zaškrtl/a ano, komu by ses chtěl/a podobat?**“ (viz Graf 9)

Graf nám na první pohled zřetelně ukazuje, že vzory žáků 6. a 9. tříd jsou rozdílné. Nejvíce žáků 6. tříd (33%) má vzor, ke kterému vzhlíží, z řad sportovců. Zatímco pouze 8% žáků 9. tříd by se chtělo podobat sportovci či sportovkyni. Důvodem, proč se největší počet dospívajících chce podobat sportovci, může být ten, že vysoké procento respondentů se ve volném čase nejraději věnuje sportovním aktivitám. Na druhé pozici u respondentů ve věku 11-13 let se nachází člen rodiny. K členu rodiny vzhlíží 8% dotazovaných ve věku 14-16 let. Příčinou tak velkého rozdílu může být to, že velké procento mladistvých ve věku 11-13 let se svěruje svým rodičům, zatímco respondenti ve věku 14-16 své problémy raději řeší s kamarádkou/kamarádem. 8% dotazovaných ve věku 14-16 má za vzor zpěváka, hudebníka, člena rodiny, učitele či učitelku. Žádný žák 6. třídy nemá za vzor učitele či učitelku, ani modelku či modela. Může to být zapříčiněno tím, že žáci vnímají učitele více jako autoritu a vychovatele, který si od nich udržuje určitý odstup. Mezi jiné odpovědi žáci uvedli herec, herečka, tanečnice, malířka, vědec. Tímto šetřením jsem dospěla k závěru, že výsledky výzkumu Národního institutu dětí a mládeže a výsledky mého výzkumu se podobají v tom, že pokud děti vzor mají, jsou to především sportovec, zpěvák, hudebník, člen rodiny a kamarád.

Graf 10 Komu se dospívající svěřuje

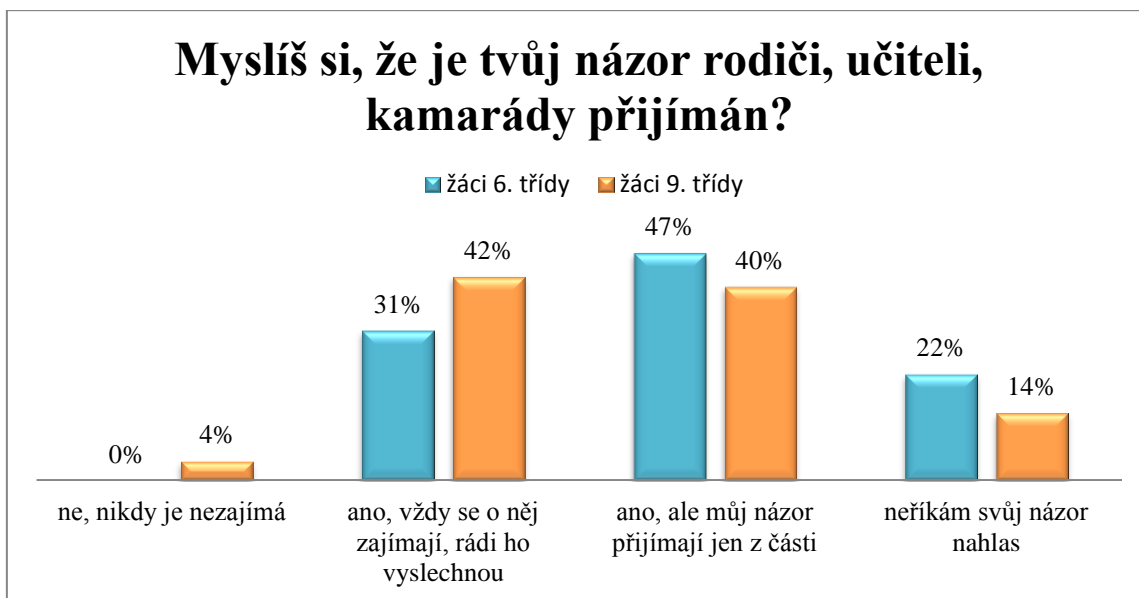

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 11: „**Komu se svěřuješ?**“ (viz Graf 10)

Na první pohled je patrné, že výsledky žáků 6. a 9. tříd jsou odlišné. Z odpovědí mladistvých na tuto otázku zjišťujeme, že 67 % respondentů ve věku 11-13 let se svěřuje se svými problémy rodičům. Zatímco u respondentů ve věku 14-16 let je to 29% z nich. Příčinou může být to, že dospívající ve věku 14-16 let pocítují větší nepochopení svých problémů a názorů ze strany rodičů a raději sdílí své pocity s kamarádkou či kamarádem. Zatímco dospívající ve věku 11-13 let jsou teprve na počátku emancipace od rodiny a s rodiči nemají větší konflikty. 44% dotazovaných ve věku 14-16 let a 29% dotazovaných ve věku 11-13 let se svěřují kamarádce nebo kamarádovi. S tímto výsledkem souvisí graf 6, ve kterém převážná většina mladistvých ve věku 11-16 let tráví volný čas s nejlepší kamarádkou/kamarádem. Poměrně velké procento (25%) dospívajících ve věku 14-16 let se nesvěřuje nikomu. Příčinou, proč se někteří mladiství nechtějí nikomu svěřovat, může být strach z nepochopení a zesměšnění jejich osoby. Nejmenší procento z dotazovaných se svěřuje svému deníčku.

Graf 11 Přijímání názorů dospívajících rodiči, učiteli, spolužáky

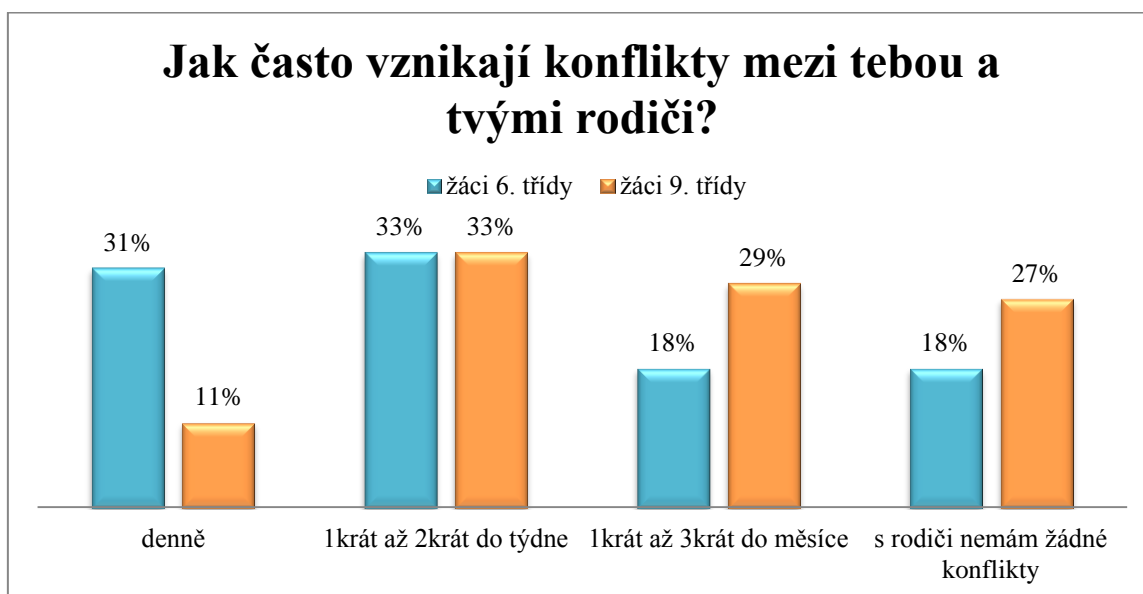

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 12: „Myslíš si, že je tvůj názor rodiči, učiteli, kamarády přijímán?“ (viz Graf 11)

Odpovědi žáků 6. a 9. tříd na tuto otázku se poměrně liší. 47% procent dotazovaných ve věku 14-16 let a 40% respondentů ve věku 11-13 let si myslí, že je jejich názor učiteli, kamarády a rodiči přijímán, ale z části. Výsledek vypovídá o tom, že dospívající mají svůj osobitý názor, který se od názoru rodičů, učitelů a kamarádů trochu liší. Podstatné je, že 42% dospívajících ve věku 14-16 let a 31% dospívajících ve věku 11-13 let se domnívá, že jejich názor, i když může být odlišný, rodiče, kamarády a učitelé zajímá a rádi ho vyslechnou. Tento faktor má důležitý vliv na formování osobnosti jedince. 22% dotazovaných ve věku 11-13 let a 14% dotazovaných ve věku 14-16 let neříká svůj názor nahlas. Pro dospívajícího je důležité svůj názor konfrontovat s jiným, protože tím si jedinec třídí argumenty a poznává, že se ve svých názorech může mýlit. Důvodem, proč dospívající neříkají svůj názor nahlas, může být strach z nepochopení a nepochopení jejich problému.

Graf 12 Četnost konfliktů mezi dospívajícím a rodiči

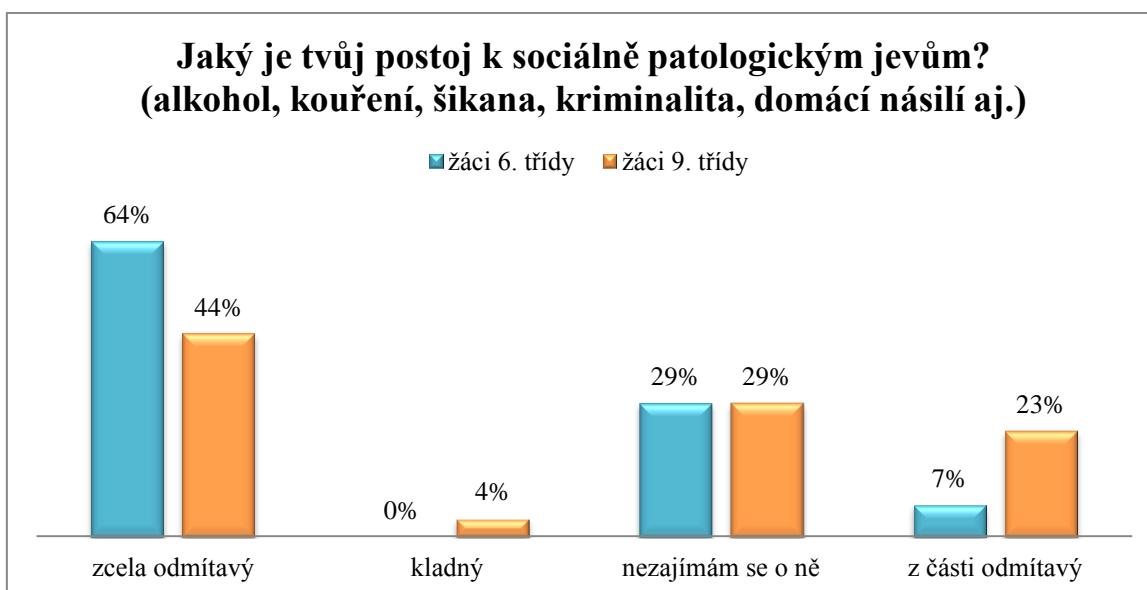

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 13: „**Jak často vznikají konflikty mezi tebou a tvými rodiči?**“ (viz Graf 12)

Zaskočilo mě, že 31% respondentů ve věku 11-13 let uvedlo, že konflikty s rodiči má denně, zatímco 27% respondentů ve věku 14-16 let žádné konflikty s rodiči nemá. Tento výsledek výzkumu mě překvapil. Očekávala jsem opačný výsledek. Samozřejmě vždy záleží na druhu problému, na rodičích a na chování dospívajícího. Někteří dospívající mohou mít spousty menších sporů s rodiči, jiní mohou dlouhodobě řešit jeden problém. Stejný počet (33%) respondentů ve věku 11-13 let a ve věku 14-16 let se domnívá, že konflikty mezi ním a rodiči vznikají 1krát až 2krát do týdne. 29% respondentů ve věku 14-16 let a 18% respondentů ve věku 11-13 let si myslí, že konflikty mezi ním a rodiči vznikají 1krát až 3krát do měsíce. Domnívám se, že důvodem vzniku řady konfliktů v tomto vývojovém období je touha dospívajícího po samostatnosti a nezávislosti na rodičích. Výsledky tohoto šetření nám ukazují, že častěji konflikty vznikají mezi rodiči a dospívajícími ve věku 11-13 let.

Graf 13 Postoj dospívajících k sociálně patologickým jevům

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení otázky č. 14: „**Jaký je tvůj postoj k sociálně patologickým jevům? (alkohol, kouření, šikana, kriminalita, domácí násilí aj.)**“ (viz Graf 13)

Z následujícího grafu vyplývá, že postoj 64% žáků ve věku 11-13 let a postoj 44% žáků ve věku 14-16 let k sociálně patologickým jevům je zcela odmítavý. To svědčí o dobré informovanosti žáků, co jsou to sociálně patologické jevy a jejich možné následky na zdraví člověka. 29% žáků ve věku 11-16 let se o sociálně patologické jevy nezajímá. Může to znamenat, že nemají dostatek informací o této problematice. Postoj 23% dotazovaných ve věku 14-16 let a 7% dotazovaných ve věku 11-13 let k sociálně patologickým jevům je z části odmítavý. Tento výsledek vypovídá o tom, že respondenti sociálně patologické jevy z části přijímají a z části zavrhuji. Můžeme pouze spekulovat, které sociálně patologické jevy přijímají a které ne. U 4% respondentů ve věku 14-16 let je postoj k sociálně patologickým jevům kladný. Domnívám se, že kladný postoj se vztahuje k alkoholu a kouření.

7 DISKUZE

V předchozí kapitole bylo prostřednictvím dotazníkového šetření, které bylo realizováno na Základní škole Zámecká v Litomyšli, zodpovězeno pět výzkumných otázek. V této části práci se věnuji jednotlivým výzkumným otázkám, jejich zhodnocení a interpretaci výzkumného šetření.

Bohužel mi nebylo umožněno rozdat žákům dotazník v původní podobě. Pan ředitel Základní školy Zámecká nepovažoval otázku č. 4: „V jaké rodině vyrůstáš?“ za vhodnou. Podle něho by byl nutný předchozí souhlas rodičů. Z časového důvodu jsem tuto otázku byla nucena vyjmout. Pokud bych otázku nevyjmula, neumožnil by mi uskutečnit výzkumné šetření. Abych splnila počet respondentů, potřebovala jsem výzkumné šetření uskutečnit právě na této škole, protože Základní škola Zámecká má nejvyšší počet žáků ze všech základních škol v Litomyšli. Myslím si, že je velmi důležité vědět, v jaké rodině dospívající vyrůstají, protože to ovlivňuje jejich volný čas, vztah k rodičům a v neposlední řadě jejich životní hodnoty.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit prostřednictvím dotazníkového šetření, zda se od sebe liší zájmy, hodnoty a postoje dospívajících v průběhu puberty. Vyplnění anonymního dotazníku žáky šestých a devátých tříd mi poskytlo dostatečné informace pro jejich srovnání.

Výsledky v dotaznících jasně vypovídají o tom, že způsob trávení volného času, zájmy, vztah k rodičům, postoj k sociálně patologickým jevům se v průběhu puberty mění. Je to běžný jev, který je výsledkem vývojových změn. Dotazníkové šetření mě překvapilo tím, že vysoké procento současné mládeže ve věku 11-16 let navštěvuje zájmové kroužky. Většina respondentů na otázku: „Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek, a jaký?“ odpověděla kladně a někteří respondenti uvedli i tři zájmové kroužky. Je to dáno i tím, že v dnešní době existuje široké spektrum zájmových kroužků a každé dítě si může vybrat ten, který ho nejvíce baví. I samotná Základní škola Zámecká se snaží, aby děti trávili čas po škole plnohodnotně. Je očividné, že rodiče v dnešní době opravdu zajímá, jakým způsobem jejich děti tráví volný čas. Byla jsem také překvapena tím, že poměrně velký počet mládeže má v dnešní době svůj vzor, kterému by se chtěli podobat, a ke kterému vzhlíží. Očekávala jsem spíše opačný výsledek. Svou úlohu v této problematice podle mého názoru sehrávají sdělovací prostředky. V dnešní době si dospívající může vyhledat nejrůznější informace o svém vzoru na internetu,

současně existují odborné publikace, ve kterých se dozví spoustu zajímavých informací o osobnosti, která mu imponuje. V reklamách, na billboardech, na plakátech jsou mu předkládány slavné osobnosti, proto si myslím, že dospívající v dnešní době mnohem snáze nacházejí svůj vzor, než mládež před několika lety.

7.1 Interpretace otázky č. 1: Navštěvují mladiství v dnešní době zájmové kroužky?

Dle mého výzkumného šetření 72 % mladistvých ve věku 11-16 let navštěvuje zájmové kroužky. Více navštěvují zájmové kroužky děti ve věku 11-13 let. Domnívám se, že pro dospívající ve věku 14-16 let už nejsou zájmové kroužky prioritou, svůj volný čas raději tráví s kamarádkou/kamarádem nebo s partou. Většina dospívajících v dnešní době navštěvuje více než jeden zájmový kroužek. Odpovědi na tuto otázku byly různorodé, ale nejčastěji mladiství navštěvují sportovní kroužek (do něhož řadím hokej, fotbal, florbal, tanec, tenis, plavání a karate), hru na hudební nástroj, výtvarný kroužek, sbor, věnují se zpěvu a chodí do skauta. Předpokládala jsem, že pouze polovina z dotazovaných navštěvuje zájmové kroužky. Tímto výsledkem dotazníkového šetření jsem byla příjemně překvapena. Myslím si, že je to dáno tím, že Litomyšl je město, které poskytuje široké spektrum zájmových činností. Zaujalo mě, že velký počet mladistvých navštěvuje sportovní kroužky, protože ve sdělovacích prostředcích neustále slyšíme, že stále stoupá počet obézních mladistvých. Pokud rodiče vedou své děti ke sportu, činí tím tak první krok k ochraně svých dětí před touto civilizační chorobou. V současné době se volnočasovým aktivitám dětí ve městě Litomyšl věnují Základní umělecká škola Bedřicha Smetany, dále Domov dětí a mládeže, který nabízí bezpočet různorodých kroužků. Knihovna města Litomyšle pravidelně pořádá různé akce pro děti. Ve městě je plavecký kroužek, hokejový a nově zrekonstruovaný fotbalový stadion. Děti ve městě najdou řadu hřišť a sportovního vyžití. Velkou úlohu v této problematice samozřejmě sehrávají rodiče. V dnešní době některým rodičům neumožňuje jejich finanční situace, aby jejich děti navštěvovaly zájmové kroužky. Město a školy se těmto rodičům snaží vyjít vstříc. Například skaut je kroužek, který je založen na dobrovolném příspěvku. V DDM vznikly zájmové kroužky, které se snaží za minimální poplatek poskytnout dětem kvalitní služby.

7.2 Interpretace otázky č. 2: Jaké jsou životní hodnoty mladistvých?

Pro žáky 6. a žáky 9. tříd jsou tři nejdůležitější hodnoty rodina, zdraví a láska. S věkem zjistí, že opravdu nejdůležitější hodnotou je zdraví. Většina mladistvých ve věku 11-16 let žádné závažné zdravotní komplikace nemá, a tudíž nemohou plně docenit nejdůležitější životní hodnoty jako je například zdraví. Mým předpokladem bylo, že pro respondenty ve věku 11-16 let bude nejdůležitější hodnotou rodina, po ní bude následovat zdraví a láska. To se mi potvrdilo. Čtvrtou a pátou nejdůležitější hodnotou je pro respondenty ve věku 11-16 let mít kamarády a mít práci. Předpokládala jsem, že pro mladistvé v dnešní společnosti bude pátou nejdůležitější hodnotou mít dostatek peněz. Tento výsledek se mi v dotazníkovém šetření nepotvrdil. Je dobře, že dospívající dávají před penězi přednost osobní spokojenosti, kamarádům a lásce. Domnívám se, že je to zřejmě dáno tím, že dnešní mladiství jsou finančně závislí na svých rodičích a problém peněz je zatím netrápí. To, jaké má dospívající životní hodnoty, ovlivňuje především prostředí, ve kterém vyrůstá. Je důležité, zda vyrůstá v úplné či neúplné rodině. Bohužel jsem nemohla zjistit, kolik procent žáků vyrůstá v rozvedené rodině a kolik procent žáků vyrůstá v nerozvedené rodině. Výzkumné šetření jasně ukázalo, že dnešní mladiství vnímají rodinu jako stále nejdůležitější hodnotu svého života. Zůstává otázkou, zda se tento žebříček hodnot v budoucnu nezmění, protože stále více v dnešní době dbá společnost na prestiž a na výdělek.

7.3 Interpretace otázky č. 3: Mají mladiství vzor, kterému by se chtěli podobat?

Tuto otázku jsem do dotazníkového šetření zařadila proto, že výsledky Národního institutu dětí a mládeže ukázaly, že téměř polovina dětí ve věku 6-15 let žádný vzor nemá. Chtěla jsem si tento výsledek ověřit v praxi. Výsledky mého výzkumu ukázaly, že 70% současných mladistvých vzor má a tudíž se výsledky mého výzkumu rozcházejí s výsledky Národního institutu dětí a mládeže. Větší počet žáků 6. tříd má vzor, kterému by se chtěli podobat, než žáci 9. tříd. Současná mládež nejčastěji vzhlíží k sportovci, sportovkyni, k členu rodiny, k zpěvákovi, hudebníkovi a ke kamarádovi, kamarádce. Podle mého názoru si tento výsledek lze vysvětlit tím, že největší počet dospívajících se ve volném čase nejraději věnuje sportovním aktivitám, proto i největší počet dospívajících vzhlíží ke sportovci a sportovkyni.

Myslím si, že sdělovací prostředky v této problematice sehrávají velkou úlohu. V reklamách, na billboardech, v učebnicích jsou dětem předkládány slavné osobnosti jako vzor. Dnešní mládež si vzor hledá a vybírá mnohem snáze než dospívající před několika desítky let.

7.4 Interpretace otázky č. 4: Přijímají rodiče, kamarádi a učitelé názory mladistvých?

Dotazníkové šetření ukázalo, že větší počet respondentů ve věku 14-16 let se domnívá, že jejich názor kamarády, rodiče a učitele zajímá a rádi ho vyslechnou, zatímco menší počet respondentů ve věku 11-13 let si myslí to samé. Předpokládala jsem, že výsledek bude opačný, protože mladiství v pubertě více konfrontují své názory s rodiči, kamarády a učiteli. Téměř polovina současné mládeže se domnívá, že jejich názory rodiče, kamarádi a učitelé vyslechnou, ale přijímají je jen zčásti. Dospívající jsou ve věku, kdy si své názory vytváří a tříbí, proto není divu, že se jejich myšlenky mohou od reality lišit. Myslím si, že je pro dospívající podstatné, že rodiče, učitelé a především vrstevníci se zajímají o jejich názory, protože to má významný vliv na jejich psychické prožívání, zvláště v tomto věku. Pokud by okolí názory dospívajícího přecházelo, jedinec by se mohl cítit nepotřebně a podle mého názoru by to mělo negativní vliv na jeho zdravý psychický vývoj.

7.5 Interpretace otázky č. 5: Jaké jsou postoje mladistvých k sociálně patologickým jevům?

Většina dospívajících sociálně patologické jevy jako jsou alkohol, kouření, šikana, kriminalita, domácí násilí aj. zcela odmítá. Větší počet žáků 6. tříd, než žáků 9. tříd, tyto sociálně patologické jevy zcela odmítá. Je celkem zajímavé, že 27% mladistvých ve věku 14-16 let sociálně patologické jevy z části přijímá. Domnívám se, že toto procento mladistvých má kladný postoj k alkoholu a kouření, protože jsou ve věku, kdy s těmito návykovými látkami začínají poprvé experimentovat. Je důležité, aby rodiče a učitelé dbali na dobrou informovanost negativních účinků sociálně patologických jevů, protože si myslím, že v dnešní době je porušován zákaz podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let. Navíc spousta dospívajících je tak fyzicky vyspělých, že v 15 letech vypadají na 18 let. Domnívám se, že současná mládež má snazší přístup k alkoholu a cigaretám, než mládež před několika lety. Rodiče by měli vědět, s kým se jejich potomek ve volném čase schází, protože starší kamarádi jsou většinou impulzem k tomu, že dítě požije některou návykovou látku.

ZÁVĚR

Během jednoho z nejsložitějších vývojových období člověka, pubescence, klade společnost na dospívajícího vysoké nároky, měl by se osamostatňovat, být za své jednání a chování zodpovědný, naučit se normám společnosti, zvolit profesní orientaci, vytvářet první milostné vztahy, přijmout své měnící se tělo a novou identitu a vytvořit si vlastní životní filozofii. Uznejme, že je to komplexní proces hledání a poznávání svých možností, vlastností, kompetencí, předností a své jedinečnosti. Je to proces, který se neobejde bez psychických a nervových výkyvů, výčitek, vzdoru, oponování, konfliktů a pocitů nepochopení. Jak rodiče, tak učitelé by měli mít toto všechno při výchově na paměti, protože i oni si touto nelehkou etapou života prošli. Je to proces, který se v každé generaci opakuje. Způsob života dnešních dětí se trochu liší od dětí, které vyrůstali před 10 lety. Je pravda, že mladiství v dnešní době hrají častěji hry na počítači, častěji sledují na televizi. Dospívající se věnují sportu, hudbě a hře na hudební nástroj, stejně jako děti, které prožívali pubertu před 10 lety. Podle mého názoru za způsobem života mladistvých stojí především předchozí výchova rodičů a současná společnost, ve které chybí stabilní a zdravé hodnoty a ideály.

Teoretická část byla zpracována na základě poznatků, které vychází z odborné literatury a dalších jiných zdrojů a je rozdělena do tří kapitol. První kapitola přináší obecné pohledy různých autorů na období dospívání. Druhá a třetí kapitola podávají informace o vývojovém období prepuberty a vlastní puberty. Blíže se věnují tělesnému, sexuálnímu, psychickému, citovému a sociálnímu vývoji. Detailněji se zaměřují na vymezení daného vývojového období různými autory, poskytují pohled na vztah dospívajícího k sobě samému, k vrstevníkům, k rodičům a k učitelům, dále si všimají toho, jak dospívající prožívá změny, které se uvnitř i navenek jeho osobnosti dějí.

Následující čtyři kapitoly se vztahují k **praktické části** této práce. Tato část poskytla poměrně zajímavé informace, pomocí kterých byly zodpovězeny výzkumné otázky. Čtvrtou kapitolu tvoří vymezení cílů výzkumu a stanovení výzkumných otázek. Další kapitola popisuje zvolenou metodu výzkumu a podává informace o výzkumném vzorku. Šestá kapitola se podrobně věnuje výsledkům dotazníkového šetření. V následující kapitole jsou zodpovězeny výzkumné otázky a přináší zamyšlení nad těmito výsledky a vlastní interpretaci zjištění. Zvolený cíl byl podle mého názoru splněn. Do přílohy bakalářské práce jsem vložila dotazník, který byl předložen ke zpracování žákům šestých a devátých tříd Základní školy Zámecká v Litomyšli.

Zjistila jsem, že ve většině zkoumaných oblastí je patrný rozdíl v odpovědích u žáků šestých a u žáků devátých tříd. Z výzkumu vyplývá, že mladiství jsou ještě nevyzrálé osobnosti, které si svůj hodnotový systém, své názory a myšlenky teprve vytváří a v konfrontaci s druhými si je tříbí, proto byli odpovědi žáků poněkud odlišné. Prakticky po celý svůj život člověk některé své názory mění a životními událostmi se pozměňuje i jeho hodnotový systém.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

LITERATURA

BAUMAN, L., RICHEM, R. *Jak přežít pubertu: průvodce pro rodiče i děti.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 143 s. ISBN 80-7106-440-8.

ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace.* Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2000. 377 s. ISBN 1081-171-2000.

HELUS, Z. *Osobnost a její vývoj.* Vyd. 2. přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009. 103 s. ISBN 978-80-7290-396-2.

HEŘMANOVÁ, V. *Kapitoly z vývojové psychologie:(adulto a gerontopsychologie pro sociální asistenty).* Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2004. 88 s. ISBN 80-7044-602-1.

HUERRE, P., DELPIERRE, L. *Nemluv se mnou tímhle tónem!: Pomoc rodičům, jak porozumět dospívajícím dětem a jak s nimi jednat.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 104 s. ISBN 978-80-7367-443-4.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu.* Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí.* Vyd. 1. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

KLINDOVÁ, L., RYBÁROVÁ, E. *Vývojová psychologie: Učebnice pro 3. ročník pedagogických škol.* Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1976. 132 s.

KRUTECKIJ, V.A. *Základy pedagogické psychologie.* Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1975. 275 s.

KURIC, J. *Ontogenetická psychologie: Vysokoškol. učeb. pro stud. filoz. a ped. fak. stud. oborů učit. a stud. oboru psychol.* Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 264 s. ISBN 14-409-86.

LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře.* Vyd. 2., dopln. Praha: Avicenum, 1991. 288 s. ISBN 80-201-0098-7.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* Vyd. 2., aktualit. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LINDHARTOVÁ, D. *Psychologie pro učitele.* Vyd. 2., nezměn. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. 257 s. ISBN 978-80-7375-222-4.

LISÁ, L., KŇOURKOVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskali.* Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1986. 276 s. ISBN 08-084-86.

PAVLAS, I., VAŠUTOVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. 135 s. ISBN 80-7042-153-3.

PETR, J. Co se děje v mozku teenagerů? *Psychologie dnes*, 2009, roč. 15, č. 11, s. 26-29. ISSN 1212-9607.

PETROVÁ, A. a kol. *Význam psychologie v životě člověka: Studijní opora.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky: Vývoj člověka do patnácti let.* Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1967. 461 s.

RODNÁ, K. Mozek v pubertě: překotné změny. *Psychologie dnes*, 2011a, roč. 17, č. 3, s. 46-48. ISSN 1212-9607.

RODNÁ, K. Potřebujeme ještě vzory? *Psychologie dnes*, 2011b, roč. 17, č. 9, s. 20-22. ISSN 1212-9607.

RODNÁ, K. Jaké jsou vzory dnešních dětí? *Psychologie dnes*, 2011c, roč. 17, č. 9, s. 23-25. ISSN 1212-9607.

SKORUNKOVÁ, R. *Úvod do vývojové psychologie*. Vyd. 3. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7041-490-3.

SRP, L., SYROVÁTKOVÁ, J. *Duševní vývoj a výchova od narození do dospělosti*. Vyd. 2., upr. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, n. p., 1969. 332 s.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Vyd. 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 175 s. ISBN 978-80-244-2141-4.

TAXOVÁ, J. *Pedagogicko-psychologické problémy dospívání*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1985. 239 s.

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002. 304 s. ISBN 80-246-0181-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie školního dítěte*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. 88 s. ISBN 80-7184-487-X.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VAJNEROVÁ, I. První lásky pod dohledem. *Psychologie dnes*, 2010, roč. 16, č. 7-8, s. 12-15. ISSN 1212-9607.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Základní škola Zámecká. *O škole*[online]. 2013 [cit. 2013-01-24]. Dostupné z: <http://www.litomysl.cz/lzs>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník pro žáky 6. a 9. tříd

Dotazník (6. a 9. třída)

Milí studenti,

jmenuji se Denisa Pakostová a jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce a je zcela anonymní. Získané informace budou sloužit pouze mé potřebě ve výzkumné části bakalářské práce. Byla bych Vám velmi vděčná za jeho pravdivé vyplnění. Předem moc děkuji za Váš čas, který jste věnovali vyplnění dotazníku.

1. Jaké je tvé pohlaví?

- a) muž
- b) žena

2. Jaký je tvůj věk?

- a) 11-13 let
- b) 14-16 let
- c) jiný (napiš)

3. Máš nějakého sourozence?

- a) ano
- b) ne

4. V jaké rodině vyrůstáš?

- a) neúplné (rozvedené)
- b) úplné (nerozvedené)
- c) nevyrůstám s rodiči
- d) jiná odpověď (napiš)

5. Plánuješ svoje budoucí zaměstnání?

- a) ano, jsem už dlouho rozhodnut/á
- b) mám pouze obecné představy, ale konkrétně jsem se ještě nerozhodl/a
- c) nemám zatím žádné představy
- d) vůbec nad tím nepřemýšlím

6. Jak trávíš volný čas, co tě baví?

- a) věnuji se sportu
- b) chodím na nejrůznější kroužky
- c) koukám na televizi
- d) hraji hry na PC
- e) připravuji se do školy
- f) hudba

7. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek? A jaký?

8. S kým nejraději trávíš volný čas?

- a) s kamarádkou, kamarádem

- b) osamotě
- c) s partou
- d) s nejlepší kamarádkou, kamarádem

9. Seřaď hodnoty podle důležitosti v tvém životě.

Postupuj od nejdůležitější hodnoty (tu označ č. 1) k hodnotě nejméně důležité (ta bude mít č. 10).

- a) kamarádi
- b) rodina
- c) zdraví
- d) láska
- e) mít hodně peněz
- f) osobní spokojenost
- g) mít práci
- h) jezdit hodně na dovolené
- ch) mít moc

10. Máš vzor, ke kterému vzhlížíš a obdivuješ ho?

- a) ano
- b) ne

11. Pokud jsi v předešlé otázce zaškrtnla ano, komu by ses chtěla/a podobat?

- a) sportovec
- b) zpěvák, hudebník
- c) člen rodiny
- d) kamarád, kamarádka
- e) učitel, učitelka
- f) trenér, trenérka
- g) modelka, model
- h) jiná odpověď, napiš

12. Komu se svěřuješ?

- a) rodičům
- b) kamarádce, kamarádovi
- c) nikomu
- d) svému deníčku

13. Myslíš si, že je tvůj názor rodiči, učiteli, kamarády přijímán?

- a) ne, nikdy je nezajímá
- b) ano, vždy se o něj zajímají, rádi ho vyslechnou
- c) ano, ale můj názor přijímají jen z části
- d) neříkám svůj názor nahlas

14. Jak často vznikají konflikty mezi tebou a tvými rodiči?

- a) denně
- b) 1krát až 2krát do týdne
- c) 1krát až 3krát do měsíce
- d) s rodiči nemám žádné konflikty

15. Jaký je tvůj postoj k sociálně patologickým jevům?(alkohol,kouření,šikana,kriminalita,domácí násilí aj.)

- a) zcela odmítavý
- b) kladný
- c) nezajímám se o ně
- d) z části odmítavý

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Denisa Pakostová
Katedra:	Psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Iveta Tichá
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Pubescent jako psychologická a sociální bytost
Název v angličtině:	Adolescent as psychological and social being
Anotace práce:	Ústředním tématem mé bakalářské práce je celistvé období pubescence. V teoretické části se věnuji charakteristice období dospívání, prepuberty a vlastní puberty. Teoretická část popisuje tělesný vývoj, pohybový vývoj, vývoj poznávacích funkcí, dále se zabývá změnami v citovém, sociálním a sexuálním vývoji v průběhu celé puberty. Praktická část se věnuje dotazníkovému šetření, které probíhalo na 2. stupni ZŠ. Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit hodnoty, zájmy, postoje a názory žáků v průběhu puberty a následné porovnání získaných informací.
Klíčová slova:	Dospívání, prepuberta, puberta, rodina, vrstevníci, identita, psychosociální vývoj
Anotace v angličtině:	The central theme of my bachelor thesis is the entire period of adolescence. The theoretical part characterizes the period of adolescence, pre-puberty and puberty itself. It also describes the physical development, locomotor development, development of cognitive functions, and deals with changes in the emotional, social and sexual development throughout puberty. The practical part is devoted to a questionnaire survey, which took place at the 2nd stage (grades 6-9) of elementary schools. The aim of the survey was to determine the values, interests, attitudes and opinions of pupils during puberty and subsequent comparison of the obtained information.
Klíčová slova v angličtině:	Adolescence, pre-puberty, puberty, family, children of the same age, identity, psychosocial development
Přílohy vázané v práci:	Dotazník pro žáky 6. a 9. tříd
Rozsah práce:	61 s.
Jazyk práce:	Český jazyk